

KAIEROU KRISTEN

KAIER KENTAN

EMBANNET GANT

« STUDI HAG OBER »

· 1945

KAIEROU KRISTEN

KAIER KENTAN

TAOLENN

Ar C'heneil hag ar C'hariad, hervez <i>Remonz Lull (Gwazgwenn)</i>	5
Ar Mesaer Mat, troet diwar <i>Lope de Vega</i>	17
An danvez marzerez e kontadennoù an Uhel gant <i>Kloareg ar Veuzit</i> .	18
Sonedenn d'ar C'hrist kroazstaget, troet diwar ar Spagnoleg	40
An Iliz, korf kevrinus ar C'hrist, hervez <i>Joseb Anjer</i>	41
Un damsell ouz ar Gevrinouriez e Breiz	48
Testamant an aotrou Branelleg (<i>M. G.</i>)	60
O pennaouiñ warlerc'h Kloareg ar Veuzit gant <i>L. Lok</i>	65
Studi hol Lennegez Kristen gant <i>Farnachanavan</i>	68
Tud vrudet Lokireg : Teod aour ha Bilzig, gant <i>L. Dujardin</i>	71
A dreuz lenn (<i>Gwazgwenn</i>).	74

*Gant aotreadur Eskopti Sant Brieg
Pep gwir miret striz.*

Ar C'heneil hag ar C'hariad

*Dibab sonjennoù eus Levr ar C'heneil hag ar
C'hariad gant Remonz Lull.*

RAKLAVAR

Mar anavezomp un tammig, prederourion vras ha feizdoueourion ar Grennamzer evel Sant Tomas Akwino, Sant Bonaventura, ez omp dizesk peurliesañ, war skrivagnerion all evel Lull, Suso, Jerson.

Un den souezus eo Remonz Lull en e vuhez evel en e oberoù. Ganet e Palma, enezenn Majork, e 1232, e voe en e yaouankiz ha betek e dregont vloaz pe wardro, un denjentil techet d'ar c'hoarioù ha zoken orgedus e galon. Kaozeer flour, e plije dezañ gonit kalon ar merc'hed. E zimezi zoken n'e lakaas ket da ren ur vuhez reiz.

Nemet un deiz e troas a-grenn diwar an hent-se da gregiñ gant ur vuhez a binijenn, a bedenn hag a visionerez. Eus an dizesk ma oa bet betek-hen, e teuas dre vuzud da vezañ a daol krenn, unan eus an re zesketañ en e amzer. Skrivañ a ra neuze levrioù a bep seurt, prederouriez evel e *Arz hollek*, abostolerez evel *Levr ar pagan hag an tri den fur*, feizdoueoniez, barzoniez, h.a. Netra eus kement a ouied en e amzer ne chom dic'houzvez dezañ. Skrivañ a ra e kement stumm a zo, barzoniez, romant, poellataerez. Spered nevez war un dro, eñ an hini kentañ a skriv ur c'hatekiz en yez ar bobl. Eñ an hini kentañ a sav e komz-plaen ur romant bras o tiple-gañ dimp buhezegez e amzer. E *Levr a arvestouriez* a zastum kement tra a c'hell bezañ lavaret diwar benn ar benedouriez (ascetica) hag ar gevrinouriez (mystica) kristen, hag a vefe oberenn vrasañ ar Grennamzer pane-

vet Kendaspugnador (Summa) sant Tomas Akwino. Eñ c'hoaz an hini kentañ oc'h ober gant ur yez poblek da ziskleriañ soñjoù uhel ar brederouriez. Rak kement-se n'eo ket e latin e skriv anezo, met en e yez c'henidig, ar c'hatalaneg. Eñ e-unan a laka e levrioù da vezañ troet e latin, en arabeg evit mad ar Gristenion all hag evit an abostolerez e touez ar Baganed.

Remonz Lull a zo kelc'houiziegez ar Grennamzer o veajiñ a skol-veur da skol-veur, a vro da vro evit peurz-skiñ an-unan, kelenn ar re all ha gonit an dud d'ar C'hrist. War an tri bloaz ha pevar ugent e pado e vuhez, e tremen tri hag hanter kant o vont-dont dre ar bed anavezet d'ar c'houlz-se. Mont a ra betek en Asia war harzoù an Indez, betek ribloù ar mor Baltek lec'h ma veve c'hoaz pobladoù pagan. Tremen a ra lies gwech dre hanternoz Afrika, o tabutal gant doktored soutilañ relijion Allah, evel ma reas e Bon, lec'h ma tale'has penn da hanter kant doktor muzulmat ne c'helljont ket tre-c'hiñ warnañ. En Tunizia e llee bezañ merzeriet a-benn ar fin e Bouji, lec'h ma voe barnet d'ar maro, skoet ouz e benn daou daol kleze, hag erfin labezet gant an dud.

Ur moraer eus Jenoa, hag a oa eno gant e lestr, a c'houlennas e gorf a voe aotreet dezañ, hag e gemeras war e vag d'e zegas endro en enezenn Majork. Buhez a oa c'hoaz ennañ : nemet e varvas un nebeut deizioù goude se, d'an 29 a viz mezeven 1315, o tostaat ouz aodoù e vro c'henidik. Degemeret e voe e gorf gant an dud gant lid bras, ha mirakloù a c'hoarvezas war e vez.

Klaskit bremañ petra anavezer diwar-benn Lull. Peurliesañ e kaver e ano d'e ziskouez evel oberour levrioù hud-strilhouriez (Alchimia), ha maz eus un dra sur, eo n' en deus ket savet seurt levrioù. Kavout a reer en enep en e oberoù gwiriek, goapadurioù stank ouz an hud-strilhourion. Skrivet en deus Lull diwar benn kement tra, nemet diwar benn ar pezh a laka ar vrud-se war e ano.

Ar pajennoù-mañ a roio moarvat ur soñj gwiroc'h hag uheloc'h eus spered hon Doktor, daoust dimp degas amañ nebeut kaer a dra e keñver ar c'hement en deus savet. Ha c'hoaz n'eo ket *Levr ar C'heneil hag ar C'ha-*

riad penn da benn hon eus troet met un nebeut sonjennoù dioutañ.

Studiet mat eo stumm-skrivañ Remonz Lull betek bezañ ardaouüs ha luziet hervez an doare gourskeudennañ-se a gaver da skouer e galleg en *Roman de la rose*. Klasket am eus skañvaat kentoc'h. Hir eo awalc'h al levr, en e bez, teir lodenn ennañ; da gentañ, 366 sonjenn evit ar galon; d'an eil, doareoù ar garantez; d'an trede, kleñved ha maro ar C'heneil. Al lodenn gentañ eo dreist-holl he deus servijet din. Roet am eus erfin d'ar soñjoù dibabet an urz a gaven ar plijusañ.

AR C'HENEIL HAG AR C'HARIAD

« Keneil, lavar din, eme ar C'hariad, hag-eñ az po dalc'hegez mar lakaan warnout daou gement all a boanioù. — Ya, eme ar C'heneil, gant ma roi din daou gement all a garantez. »

♦ ♦

Ar C'heneil, hag ar C'hariad en em gavas an eil gant egile, hag e lavaras ar C'hariad d'ar C'heneil : « N'eo ket ret e komzfes ouzin, sinoù da zaoulagad 'zo komzoù d'am c'halon, vit ma roin dit kement a c'houlennez ».

♦ ♦

E-unan e oa ar C'heneil, dindan skeud ur wezenn, pa dremenas tud dre eno, a c'houlennas digantañ perak e chome e-unan aze. Hag e respontas ar C'heneil ne oa ket e-unan nemet abaoe m'en d'oa o gwelet ha klevet. Gant e Gariad edo en araok.

♦ ♦

Hag e lavaras ar C'heneil d'e Gariad : « Biskoaz ne'm eus tec'het diwar da garantez; biskoaz abaoe ma 'z anavan ne'm eus en em zisrannet diouzit, rak e kement

lec'h maz on bet, e oan ennout ha ganit ». Hag ar C'hariad da respont : « Ha me abaoe ma 'm anavezez ha ma 'm c'harez, ne 'm eus ket da ankouaet, ha n'on ket bet evidout na touell na diouer ».

♦ ♦

Mont a rae ar C'heneil dre ar straedoù, heñvel ouz un den sot, o kanveuliñ e Gariad; hag an dud da c'houlenn digantañ hag-eñ en doa kollet e benn.

♦ ♦

« Lavar dimp, penn diot, mar deufe d'az Kariad bezañ digar ez keñver, petra rafes ? — E garout c'hoaz evit chom hep mervel, a respontas ar C'heneil, rak an digarantez eo ar maro, ha karantez, buhez. »

♦ ♦

Hag o c'hervel a vouez kreñv an dud, e tisplege ar C'heneil dezo, e oa hemañ gourc'hemenn ar Garantez : karout o kerzout, o vezañ 'n e goazez, o veilhañ, o kousket, o komz, o tevel, o prenañ, o werzañ, o c'hoarzin, en dudi, er glac'har, o c'honit, o koll, erfin e kement ober, karout, rak evelse emañ gourc'hemenn ar Garantez. »

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, petra anvez tra souezus ? — Prizout kement n'emañ ket o vezout, muioc'h eget kement a zo, ha karout gwelloc'h an traou gwelus ha dibad eget ar re diwelus ha peurbad. »

♦ ♦

Mont a reas kuit ar C'hariad diouz e Geneil, hag heman a glaske e Gariad gant e goun hag e vez, da c'hellout e gavout. Hag ar C'heneil 'adkavas e Gariad hag a lavaras dezañ : « Pelec'h e oas ? — E lec'hioù goull da goun, e lec'hioù goull da vez ». »

♦ ♦

Hag e teuas sklerijenn ar C'hariad da skleriañ kambr ar C'heneil evit skarzañ dioutañ an deñvalijenn hag e leuniañ a zudi hag a hirnez. Neuze ar C'heneil da skeiñ ermaez eus e gambr kement fardell a oa, 'vit ma c'hellfe ar Chariad kemer aes, ennañ e ziskuiz.

♦ ♦

Hopal a rae ar c'heneil : « Kement hini na zouj ket va C'hariad, a rank aoniñ dirak pep tra, met nep hini a zouj va C'hariad, a c'hell bezañ dispont hag hardis e pep tra. »

♦ ♦

Treluc'het e oa gant ar garantez ar goabrenn a oa etre ar C'heneil hag ar C'hariad, hag e teuas da vezañ ken splann hag al loar en noz, tarz an deiz er beure, an heol en deiz, hag ar reiz er youl. Hag er goabrenn splann-se, ar C'heneil hag ar C'hariad, kenetrezo a zivize.

♦ ♦

« A, va reiz ha va youl, garmit ha diñunit ar chas bras a gousk hep soñj ebet eus va C'hariad ! Skuilhit daeroù, va daoulagad; huanad, va c'halon; az pezh soñj, va c'houn, eus an dismegañs a ra d'am C'hariad ar re en deus roet dezo e largentezioù brasañ. »

♦ ♦

Ar C'hariad en em lakaas tost d'e Geneil d'e frealziñ, d'e gennerzañ e kreiz an doanioù a c'houzañve, hag an daeroù a skuilhe; met seul dostoc'h en em lakae ar C'hariad, seul vuioc'h e skuilhe daeroù, doaniet ma oa ar C'heneil gant an dismegañsoù graet d'e Gariad.

♦ ♦

Kejañ a reas ar C'heneil gant ur marc'heg a yae prederiek, a oa kastiz, disliv ha gwisket-paour. Hag hemañ da saludiñ ar c'heneil o hetin dezañ, bezañ bleniet gant Doue en enklask e Gariad : « Penaos ac'h eus anavezet

ac'hanon, a c'houlennas ar C'heneil. — Sekredoù karantez, eme ar marc'heg, a zizolo sekredoù karantez, hag gant se en em anav kenetrezo ar glaskerion a garantez ».

♦ ♦

Hag e reas ar C'hariad kement-mañ, tennañ digant e Geneil an ober hag ar gomz. Met ar C'heneil a gavas muioc'h a frealz oc'h arvestiñ hepken ouz e Gariad.

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, pehini eo ar gwellañ keñveriadur hag an hañvaladur ar brasañ ? — Hini ar C'heneil hag ar C'hariad. — Ha perak, a c'houlennjont outañ. — En abeg d'ar garantez a zo kenetrezo, emezañ. »

♦ ♦

« Ar garantez a zo kemmesk a zoujañs hag a hardised virvidik. Ar garantez eo barr ar youl o 'n em gas d'ar C'hariad. Ar garantez, pezh a laz ar C'heneil pa glev kanveuliñ kaerderioù e Gariad. Ar garantez, pezh a zo maro hag e stagan neoaz bepred va youl outi. »

♦ ♦

Hag e lavare ar C'heneil : « Karourion, mar klaskit tan, deuit d'am c'halon, hag enaouit ho leternioù; mar klaskit dour, deuit d'am daoulagad e red diouto an daeroù; mar klaskit soñjoù-karantez, evit ha dibabit em frederioù ».

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, arc'hant ac'h eus ? — Va C'hariad am eus. »

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, pehini d'az meno, 'anav gwelloc'h ar garantez: an hini a resev diouti dudi ha levenez, pe an hini a resev poan ha doan ? » Ha setu ar respont : « An hini dic'houzvez eus an eil rë hag ar re all, emezañ, hennez n'hall ket anavout ar garantez ».

♦ ♦

Ar C'heneil a varve diwar dudi, hag a veve diwar doan. Dudi ha doan 'n em unane, 'n em gemmeske evit na vezañ ken nemet un dra, bolontez ar C'hariad. Hag ar C'heneil a veve hag a varve war un dro.

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, perak e tidamallez ar garantez pa ro glac'har ha poan d'az korf ha d'az kalon ? — Dre ma kresk va dellidoù ha va curvad. »

♦ ♦

Aotre en doa roet ar C'hariad d'an dud da gemer eus ar garantez kement hag a garfent. Met a vec'h ma kavas ar garantez unan da lakaat anezi en e galon. O welout se, doañiet, ar C'heneil a skuilhe daeroù, kement a zismegañs a ra d'ar garantez, ar falz-karourion n'anavont ket anezi.

♦ ♦

Galvadenn a reas ar C'hariad d'e Geneil. Hemañ a respontas : « Petra 'c'houlennez diganin, a Gariad, Te eo daoulagad va daoulagad, soñj va soñjoù, klokder va c'hlokderioù, karantez va c'harantezioù, ha penn-kentañ va fenn-kentañ ».

♦ ♦

Goulenn a rejod digant ar C'heneil : « Petra eo ar bed ? » Respont a reas : « Evit ar re a oar lenn, eo ul levr e tesker ennañ anavout va C'hariad ». Hag e c'houlennjod digantañ hag-eñ edo e Gariad er bed : « Ya, emezañ, evel ar skrivagner en e levr. — Hag al levr-se, en piw emañ ? — Em C'hariad, peogwir emañ pep tra e dale'h va C'hariad, emañ ar bed em C'hariad, nemet n'emañ ket va C'hariad e dale'h ar bed ».

♦ ♦

Er maro e soñje ar C'heneil hag aon en doa razañ, betek ma teuas endro ennañ soñj eus e Gariad. Hag e

krias d'an dud a oa endro dezan : « A, aotronez, karit, ha n'ho po aon na rag ar marv na rag an arvar ».

♦ ♦

Er maro e soñje ar C'heneil, hag aon en doe, betek ma kavas koun eus keoded e Gariad a zo dezi da zor ha da borched, ar maro er garantez.

♦ ♦

Klemm a reas ar C'heneil d'e Gariad en abeg d'an tentadurioù a zeue bemdez da drubuilhañ e spered. Respont a reas ar C'hariad e oa an tentadurioù-se degouezioù mat d'an den da glask en e eñvor koun eus Doue ha da garout e veurdeziou.

♦ ♦

Doaniet e oa ar C'hariad, rak sachet e oa gant an drouk-hoal da bec'hiñ. Hag e lavaras ar Garantez e oa an drouk-hoal, tu d'ar C'heneil da gaout soñj eus klouarded e garantez-eñ, hag eus skoazell e Gariad.

♦ ♦

Hag e c'hoarvezas da volontez ar C'heneil dilezel anezañ d'en em reiñ d'ar C'hariad. Met ar C'hariad a roas da brizon d'ar youl-se, kalon ar C'heneil, 'vit ma vefe karet ha servijet gantañ.

♦ ♦

A ziavaez, a ziabarz, e oa ar C'heneil goloet holl a garantez, ha mont a rae o klask e Gariad : « Pelec'h ez, o Karour, eme ar Garantez ? — Da gaout va C'hariad, ma kreski c'hoaz, o Karantez. »

♦ ♦

Ur gwin burzudus a vezve ar C'heneil, a roe koun, ha reiz, ha karantez eus ar C'hariad. Hag ar C'hariad a veske ar gwin-se gant daeroù e Geneil.

♦ ♦

« Lavar dimp, prizoniad a garantez, petra eo an digenvez ? — Levenez, ha kenvuhez ar C'heneil gant ar C'hariad ! — Ha petra eo levenez ha kenvuhez ? — Kalon ar C'heneil en digenvez, o soñjal en e Gariad. »

♦ ♦

En em sellout a rae ar C'heneil e-unan hag e oa-eñ ur meleziour ã ziskoueze dezañ e Gariad. Ha sellout a rae ouz e Gariad, a oa ivez ur meleziour lec'h ma c'helle en em anavezout. Ha setu ar gudenn : da behini eus an daou veleziour e oa tostoc'h e spered.

♦ ♦

Hennez hag en deus karantez a uhela da vezañ mestr war gement tra.

♦ ♦

O veajiñ edo ar C'heneil dre hentoù hir, rust ha diaes, hag e oa koulz da vont war raok adarre, ha da sammañ adarre war e choug, ar bec'h pounner a ro ar Garantez da zougen d'he c'harourion. Neuze en em ziskargas ar C'heneil eus e sonjoù ha plijadurioù bedel, ma c'hellfe e gorf dougen aesoc'h ar bec'h all, ha mont en hentoù-se a gevret gant e Gariad.

♦ ♦

Mont a rae ar C'heneil dre ur prad dudius bras, ha gwelout a reas ennañ ur bagad paotred yaouank o chasbal balafennoù a nijelle er prad, hag o redek war o lec'h e varc'hent ar bleunioù. Ha seul vuoc'h ma oant aheurtet da redek war lec'h ar balafenned, seul uheloc'h e nijent. O welout se e lavaras ar C'heneil : « Evelse emañ kont evit ar re a gav dezo kompren ar C'hariad dre brederioù itriket, pa zigor hemañ e zor d'an dud eeun d'he lezel serret d'ar re soutil ; ar feiz, hag hi hepken, a ziskouez sekredoù ar C'hariad dre brenestr ar garantez ».

♦ ♦

« Keneil, eme ar C'hariad, ar vaouez kenedus en he c'horf, mar n'eo ket glan he c'halon, a zo vilat gant ar garantez vil-se; mar deo drouk enep madelez, gwalldech enep vertuz, gaouiat enep gwirionez, hounnez a zo viloc'h da zaoulagad ar re a oar he viloni, eget nen eo kenedus da zaoulagad ar re n'ouzont netra. Ha viloc'h c'hoaz eo hervez Doue a wel he viloni, a gasa anezi, hag a aoz eviti an ifern lec'h m'emañ an diaouled, vilañ krouadurioù a bec'hed a zo en hollved. »

♦ ♦

« Kariad, eme ar C'heneil, gwelet am eus ivez ur c'hastell brav a oa peurdivalo, dre ma oa perc'hennet gant ur marc'heg a rae gantañ evit kalz a zroug. »

♦ ♦

« Keneil, eme ar C'hariad, gwelet am eus ul levr kaer, a lenne anezañ ur barner fall, hag a oa vil gant viloni e vestr na gompren ket nemeur pezh a lenne. »

♦ ♦

P'edo ar C'heneil o c'hwesa bleunioù-frond, setu m'en doe soñj eus flaer an den pinvidik ha piz, flaer ar c'hoziad orgedus, flaer an den lorc'hus dic'hrad.

♦ ♦

Goulennet e voe digant ar C'heneil penaos e pleg kalon an den da gaout karantez e Gariad. Respont a reas : « Evel an tro-heol a vez douget etrezek an heol. — Penaos eta ne ve ket karet da Gariad gant pep den ? — Rak ar re n'e garont ket a zo c'hoaz, gant o fec'hed, en noz ». »

♦ ♦

Karourion o doa lakaet da dalvezout en o buhez kemenn ar garantez, a lavaras ez afent dre ar bed o krial e tle an azeulerion enoriñ servijerion an Aotrou evel servijerion, hag an aotrou evel an Aotrou, mar plijfe

dezo e vefe klevet o fedennoù, rak ne dleer karout nikun muioc'h eget ar C'hariad, nag en em reiñ da nikun estr egetañ.

♦ ♦

« Keneil, a lavaras ar youl, pa stagi da vennout un dra bennak, na grog ket hep karout da Gariad. »

♦ ♦

Hag e c'houlennas digant ar C'heneil, itronezed fur a Garantez, daoust hag e ouie petra eo ar follentez a garantez.

♦ ♦

« Lavar dimp, keneil : pehini, ar c'harour a zo diot, a gav dit ? — An hini a gar an deñvalded, emezañ, n'en deus preder ebet d'ar wirionez. — Pehini a gav dit, ar c'harour pinvidik ? — Hennez hag a gar ar wirionez. — Pehini 'zo paour ? — An hini a gar ar falsentez ». Hag e voe goulennet outañ hag-eñ e oa karadek ar bed : « Ya, emezañ, evel an oberenn en abeg d'ar mestr-oberour, hag evel an noz en abeg d'an deiz a zeu war lerc'h. »

♦ ♦

Un deiz ez eas ar C'heneil e-barz ur gouent leaned, hag e c'houlennjod outañ hag eñ e oa lean. Respont a reas : « Ya, lean va C'hariad. — Peseurt reolenn a heuliez ? — Hini va C'hariad, emezañ. — Da biw ac'h eus graet gouestloù ? — D'am C'hariad, emezañ. — Hag eñ ac'h eus ur youl ? » Respont a reas : « Nann, rak va C'hariad eo an hini a biau anezi. — Daoust hag ac'h eus staget un dra bennak ouspenn da reolenn da Gariad. » Respont a reas ne oa ket ezomm da lakaat ouspenn da gement a oa klok. « Met perak, c'hwi hag a zo leaned, eme ar C'heneil, ne 'n em anvit ket gant ano va C'hariad ? N'hoc'h eus ket aon o kaout anioù all, da vihanaat ar garantez evit ar C'hariad, ha da chom hep klevout e vouez, dre re-selaou mouez unan all. »

♦ ♦

« Lavar dimp, penn sot, penaos e c'hellez ar gwel-
lañ, heñvelaat ouz da Gariad ? — O kompren hag o ka-
rout e gaerderioù a nerz kalon. »

♦ ♦

« Keneil, pelec'h out ? Pelec'h ez ? Eus pelec'h e
teuez ? Pelec'h emañ da deñzor ? elec'h emañ da galon ?
— Em C'hariad emañ, d'am C'hariad ez an, eus va
C'hariad e teuan, ha va zeñzor eo kounaat anezañ, eno-
riñ, servijout, karout, kompren anezañ. »

♦ ♦

« Kariad, eme ar C'heneil, pegoulz e vi ken kaer,
ken bras, ken padus, ken galloudek, ken gwirion, ken
klodus diwar oberoù an tud, evel maz out ennout da
unan ? »

♦ ♦

« Peseurt skeudenn en deus ar C'hariad, treset war
e vanniell ? » a voe goulennet digant ar C'heneil. Eñ
a respontas : « Un den maro. — Perak ur seurt skeu-
denn, a c'houlennjont outañ ? — Rak va C'hariad 'zo
en em c'hraet den, emezan, hag a zo maro stag ouz ur
groaz, hag evit ma vo heuliet an arouez-se gant ar re
a glask o c'hlod 'n e garantez ». »

♦ ♦

Tud drouk a skoas ermaez ouz e c'hlozañ ar C'he-
neil hag a roe klod d'e Gariad, hag ar C'heneil en em
lakaas da c'hoarzin ha da drugareziñ, rak enoret e oa
bet.

♦ ♦

« Karantez, eme ar C'heneil, perak out ken mat ? »

Ar Mesaer mat

Mesaer, te an hini en deus va dihunet
Eus kreiz va c'housked don gant da sut ken karus,
Te, en deus graet ur gammell dit, eus ar prenn-se
Hag a ledez warnañ da zivrec'h galloudus.

Tro etrezek va feiz da zremm drugarezus,
Rak te a zisklerian evel va mestr ha va c'hariad;
Ha va ger a roan e heulin a vremañ
Kan da c'hwitell ha da dreid kenedus.

Selaou, Mesaer, a varv dre garantez,
Te ha n'out ket spontet gant braster va fec'hed,
Te hag a zo kement, keneil ar re flastret.

Gortoz, ha selaou va doaniou...
Met perak e kredan lavarout dit gortoz,
Te hag a zo, evit gortoz, staget da dreid gant an tachoù.

Troet diwar Lope de Vega (1562-1635).

O PENNAOUIN E-TOUEZ AL LEVRIOU KOZ
gant Kloareg ar Veuzid

An Danvez Marzerez e Kontadennoù F. An Uhel

En ur pennad-skrid, e anv *Dremm ar Speredegez vrezon*, (Studi hag Ober, Niv. 18, Hañv 1942), M (aodez) G (lanndour) a lavare kement-mañ : « Evit anaout gwelloc'h Speredegez Vreiz e vefe ret sellout a dost ouz al lennegezh pobl, ouz ar gwerzioù, ar c'hrennlavarioù, ar c'hontoù bet dastumet e-pad ar c'hantved diwezañ; mar-teze e vefe ar vammenn-se an hini wellañ a c'hellfemp da gaout, ar vammenn sklaerañ bet tarzet eus hor bro ».

Hag evit gwir, pinvidik-kenañ en em ziskouez bezañ hol lennegezh poblek evit kas da benn enklaskoù eus ar seurt-se; ha kement hini en deus lennet dastumadennoù Kermarker, Pengwern, an It. de Saint Prix, an Uhel, a c'hell, da skouer, evel m'hel lavar Maodez Glanndour, « diluziañ perzioù kalon, temzoù spered ar Vretoned ».

Boulc'het eo bet al labour, met boulc'het nemet ken. Kendalc'homp da gas an erv pelloc'hig. Digoromp hiziv Kontadennoù F. an Uhel; lennomp pep hini anezo pisoc'h pisañ; ha dre ma'z eo « ar pep poblekañ, er feur se, ar pep gwellañ », dibabomp ar gontadenn skrivet gant an dastumer, rageeun diwar brezoneg ar varvailherion : tostoc'h a se e vimp ouz ene ar bobl.

« Va holl gontoù, a lavare an Uhel (*Contes populaires*, 1887, Kentskrid, p. VIII) a zo bet kuñtuilhet ganin evel m'o danevelle ar gonterion, da lavaret eo e brezoneg. Dre ma kontent, e skriven war ar baperenn gant va c'hreion: goude-se war ar c'hreion e tremenen liv va

fluenn; hag evit echuiñ, e tresen anezo dereatoc'h hag o zroen e galleg. » Evel-se, eta, etre an Uhel hag ar marvailher ne oa netra na den, evel m'her c'houlenne E. Renan, nemet ar « benveg-skrivañ ».

Ha F. an Uhel a lavar c'hoaz: « Miret am eus va holl gaieroù, hag ar re-mañ a ro da anaout fraes, pegen eve-ziek e felle din bezañ, pa zastumen va c'hontoù ».

Ar c'haieroù-se eta eo a lennimp an dro-mañ; bez' e c'heller o c'haout c'hoaz, lod anezo da vihanañ: e Levr di Roazon e kavomp tri c'haierig, enno un 50 bennak a varvailhoù, pe gwelloc'h « berradurioù, notennoù e brezoneg, a save an Uhel diwarno e droidigezioù galleg »; e Levr di Kemper, daou dornskrid all, niverennet 14 ha 15, (Ms 14-Ms 15), enno tost da 60 kontadenn all, ar re-mañ dare da vezañ moulet; — e-touez ar pajennoù-mañ eo en deus an ao. Jh Ollivier dibabet *Kontadennoù ar Bobl e Breiz-Izel dastumet gant F.M. Luzel* —; kavet e ve ivez hiniennoù eus kontadennoù an Uhel, embannet e kasetennoù pe gelc'hgelaouennoù e amzer, *Revue Celtique*, *Almanak*, *Bulletin Soc. Arc. du Finistère* hag all, ha 3 all anezo en e levr *Contes Bretons* (1870).

Lennomp ar c'hontadennoù-se hag e c'hellimp, hervez doare, lakaat ur bannig sklerijenn da barañ war demzoù spered hon ene geltiek, dreist-holl war hor faltazi: houmañ, hervez E. Renan ha meur a skrivagner all, a zo unan eus perzioù meur hor gouenn, unan eus galloudezioù kentañ hor spered. En em ziskouez a ra, dirak daoulagad al lenner, dreist-holl a-dreuz danvez marzus hor c'hontadennoù pobl.

**

Araok stagañ gant hon enklask, lavaromp ur ger diwar-benn kudenn ar marzerez (1).

(1) *La question du merveilleux en littérature*. Ar ger marzerez a dalvezo, er pennad-mañ evit ar pezh a c'heller displegañ e galleg *le merveilleux* (*procédé littéraire*); ar ger danvez marzus a dalvezo evit *les éléments du merveilleux* (*employés dans telle ou telle œuvre*).

Rak bez'ez eus kudenn ar marzerez. Kement-hini ac'hanomp a zo bet, evel m'hel lavare ar re goz, « war al latin », kement hini en deus tremenet pemp pe c'hwec'h bloaz en ur skolaj bennak, en deus klevet ano eus an abadenn-se. « Kemerit, a lavare deomp gwechall hor *rejtant retorig*, kemerit ha digorit un oberenn-veur bennak a varzoniez, evit skouer Oduseia Homeros pe Aeneis Vergilius, hag e welot enno, o tremen war an douar, e mesk an dud krouet, doueoù ar C'hresianed hag ar Romaned; o gwelout a reomp o taremprediñ mab-den, o komz gantañ, o tiwall pe o walgas anezañ, o stourm a-gevret gantañ pe o vrezelekaat outañ. Ma! Lakaat evel-se an doueed hag an douezed da vevañ mesk-ha-mesk e touez o c'hrouadurion, « ar grohen en doar » a lavarfe Kalloc'h Bleimor, setu ar pezh a anver, en istor al lennegezh, ar *marzerez*.

Met perak heuilh an doare ober-se ? Kaeroc'h a se e vez ar pezh-barzoniez, war a lavar al lennegezhion: hor faltazi, dihunet-krenn, hag o kemer he lañs, en em laka da gantren, n'eo ket hepken e karterioù hor bro-ni, met c'hoaz e rouantelezioù damguzet an Neñvoù, an Ifernioù, ar Morioù, ha me oar, domanioù sakr Zeus, Poseidon pe Bluton; ha kement-se a blij d'hor faltazi; taolennoù an oberenn a zeu da vezañ diduellsoc'h, ar skeudennoù hag an darvoudoù fromusoc'h; al lenner a ya hag a ya, laouen e spered pe strafuilhet e galon, o lenn an danevell, dalc'het start e c'hoant-gouzout betek ar bajenn diwezañ.

Met Zeus, Poseidon ha Pluton n'int nemet doueoù faos, daoust ma krede enno Homeros pe Vergilius. Ni, tud a feiz kristen, perak ne rafemp ket gant hor c'hreansoù, gant hor gwir Doue? Hag-eñ ne vefe ket dudiusoc'h hor c'harmoù ?

Dres! eno emañ an dalc'h! « Greomp gant Doue ar feiz kristen » a lavare lod er XVIIe kantved, en o zouez Desmarts de Saint Sorlin. « Arabat hen ober » a lavare lod all, en o zouez Boileau, rak, « de la foi des Chrétiens les mystères terribles, d'ornements égayés ne sont pas

susceptibles ». Ha trouz etrezo, va zud keiz, tabut eus ar seurt-se a vez a-wechoù etre gouzieion: n'eus ket gwasoc'h !

Ha ret eo treiñ e tu pe du ?

Bez' ez eus ur marzerez pagan: bez' ez eus ur marzerez kristen. Ha ne vefe ket un trede marzerez? Eo, a gav deomp. Selaouomp kontadennoù ar bobl en-dro deomp; lennomp anezo e levrioù pe e dornskridoù an Uhel, hag e welimp, o tremen dirak hor faltazi, n'eo ket Zeus hag e genseurtered, na kennebeut Doue, e Sent hag e Aeles, met sorsered ha majisianed, boudiged ha ronfled, tud strobinellet, krouadurion euzus pe iskiz o flancedennoù, o doareoù; un danvez-marz souezus-kenañ.

Met petra a sonjo eus an danvez-mañ anaon Boileau? Kalz ne vern !

Evit barn, da skouer, ar varzoniez c'hresiat, en em harpomp war gelennadurez Aristoteles; evit barn ar varzoniez latin, en em harpomp war gelennadurez Horatius Flakus; evit barn lennegezh Bro-C'hall, war reolennoù Boileau. Met evit barn lennegezh hor Bro-Vreiz, en em harpomp war... Ya, war biw ? War an Uhel ? An Uhel ne zegas ket deomp ur strollad reolennoù savet a-ratoz-kaer evit barn ha prizañ talvoudegezh hor c'hontoù: Met en e zastumadennoù e c'hellimp kaout peadra da henchañ hor skiant-poell hag hor blizidigezh reiz.

Setu perak e tleomp hiziv lezel ar barz koz Homeros gant e gousk, sioulik ha didrouz...

Chateaubriand a gont deomp en e *Mémoires d'Outre-Tombe* (L. I), penaos, un dervez eus 1807, e tegoueze en e digenkiz, la Vallée aux Loups, tost da Aulnay e-kichen Paris; e oant o tont o daou, e wreg hag eñ, en ur gariolenn, d'an abardaez-noz, ganto o zraoù a briz war skabilli ar c'harroñs, hag en o zouez ur skeudenn blastr, penn Homeros anezi. Glav a oa bet diouz ar mintin; lizennek a oa an hent-karr, hag ar c'hezeg a gerze flav-diflav, ken e troc'hlias ar gariolenn. Skeudenn Homeros, bet lakaet koulskoude gant evez e-kichen an itron de Chateaubriand, a lamm dre an draf hag a dorras he gouzoug !

Ha ret e vefe drailhañ holl skeudennoù Homeros, ha ganto re Horatius Flakus ha Boileau? Ne gav ket din. E-pad hon enklask, avat, ra chomint sioul hiziv war o skabilli, e kariolenn Chateaubriand. *Quandoque dormitet Homerus...* hag e genvreudeur!

Ha pa' z omp bremañ didabut, furchomp e kontadennoù F. an Uhel.

*
**

O lenn an 70 Kontadenn bennak dastumet gant an Uhel, en em gavomp, en un taol, douget war diwaskell ar faltazi, en ur bed souezus, o vevañ ennañ krouadurion ha buhezeged spontus, tud, anevaled ha traoù dizoare; en em gavout a reomp en ur vro iskiz, bro ar strobinnerez, bro an huderez. Daoust ha ne gouezimp ket, d'hon tro, etre daouarn, dindan beli ar vajisianed? Anoiou ar re-mañ: Ferrajio, Markou-Bras, Ar « Barbauvert »...

Ar « Barbauvert »! Brasañ majisian a zo bet biskoaz, ar gouizekañ, ar « savantañ » evel ma lavar deomp ur gontadenn er *Ms 15*, p. 49 (*Ar Barbauvert hag ar prinz a gollas he benn o c'hoari...*). E gastell a zo dalc'het diwarbouez peder chadenn aour a-us d'ar mor, ken uhel na weler ket anezañ eus traon. Degouezout a ra a-wechoù d'ar Barbauvert diskenn war an douar « e lojennig eur glaouer bennak, e kreiz-koad; en em stumm a ra evel eur c'hoziat, gwisket kaer, ha tostaat a ra da domma ous an oaled. Ma teu eun dremenñad bennak betek al lochenn, Barbauvert a ginnig dezan c'hoari dinso ha peurvuia ar paourkeaz tremener a goll, er c'hoari, betek e benn; ha setu evit ar majisian eur mevel nevez ». Teir merc'h en deus ar Barbauvert; ar yaouankañ anezo, Finettig, a oar ober gant ar sorserez evel he zad; lamet he deus digantañ e levrioù achanterez, ha setu hi deuet da c'houzout keit hag he zad, ha hiroc'h zoken.

Markou Bras, ur majisian all, a zo ivez ur gwall-strobinner. Bemdez e ra tro ar bed, kuzet e-kreiz ur bouilhard, ha dre gement bro e tremen, e skrap an dud a blij dezañ hag o finvidigezioù: kambrou e vaner a zo leun a

aour; en dro d'ar c'hastell, ur c'hoad bras ha pep gwenn anezañ n'eo nemet ur prins pe ur brinsez dalc'het gantañ dindan gazel-ge. (*Contes popul.*, II, p. 20.)

Ma'z eus majisianed, ez eus ivez majisianezed. Ur gontadenn eus an dornskrid 14 (*Ms 14*, *Peronik*, p. 192) a ziskouez deomp ur paotr yaouank, Peronik, mab d'un intanvez o chom er Groaz-Houarn e Plouared, hag a ya da vevel da di ur brinsez kaer, Houmañ, un devez, a ziskennas eus an oabl, tost dezañ, en ur c'harroñs ken bras ha ken skedus ma tenvale sklerijenn an heol. Ar brinsez « mestrez an holl sorserezed », a vev en ur c'hastell pinvidik meurbet warnañ un nor houarnet. Eno e vevo Peronik, eürus ma kar: netra da ober, nemet c'hoari ha dansal evit tremen e amzer; bez' en deus kilhoù ha bouloù arc'hant hag aour, hag ivez ur voualc'h aour da ganañ ha d'e lakaat da zansal pa vo enoet.

E-leiz a strobinnerion all a gavomp e kontadennoù an Uhel: ur rummad eus e zastumadenn a zo e ano *Le Magicien et son valet* (*Contes populaires*, t. II), hag en ur pennad-skrid er *Bulletin Soc. Archéol. Finist.* XII, 1885, e lavar deomp e c'heller kaout seurt kontadennoù e kement bro a zo war an douar.

Ar vajisianed o deus etre o daouarn binviachoù burzudus: alc'houezioù diamant (70 anezo e kontadenn *Bihanic*, *Contes pop.*, t. II, p. 419) evit digeriñ dorioù o falezioù: bizeier aour, a flemm bizied ar fe o doug, evit degas sonj dezo eus ur gefridi bennak; c'hwitelloù arc'hant, evit gervel al laboused, ar pesked, al loened all (*Ar Prins Glaz*, *Ms 14*, p. 19); kleier, a son o-unan evit reiñ kelou d'o mistri pa c'hoarvez un darvoud er c'hastell; bouc'hili koad, evit diskar gwez, ha paloù koad evit dilec'hiañ torgennoù; un torch plouz a zeu da vezañ ur menez soav dare da deuziñ pa baro an heol; ur skrivell, a savo en he flas ur chapel pa vezo taolet d'an douar; frouez souezus, lod anezo, fiez, oranjez, evit degas ar c'houssked, lod all, avaloù aour, o lugerniñ war ar wezenn evel an heol. Doare an aval-aour a zo danevellet deomp e kontadenn *Ar pevarzek kazeg ha marc'h ar Bed*, *Ms 14*, p. 81. Bez' ez eus amañ ano eus ur Pennher a dle degas

d'e roue Marc'h ar Bed. War e hent e kav un avalemm he frouez aour. « Neuze e astennaz he zerviedenn war ar c'hlazenn hag e hijas ar wezenn, hag a koueas ann aval aour war n-hi; goude gant e wialenn, a oa bet roef d'ezan gant ur wrac'hig koz madelezus, a reaz ur groaz war-n-han, ha kerkent a rannaz, hag a welaz en he greiz ur gontell-vihan. Kommer a ra ar gontell, hi lakad en hi c'hodell, ha gant ur groaz all, a serr are ann aval evel kent... »

Ano a zo c'hoaz, en hor c'hontadennoù, eus gwialennoù-hud, klezeier burzudus, bouloù olifant, tractoù pe louzoù-ongant. « Pa vi digwet eno, (a lavar d'an tort un den azezet e-kreiz ur c'hoad, war ur gador alaouret — an tort a dle mont gant roue ar Portugal da glask ar Brinsez Ronkar en he c'hastell Montauban en tu all d'an douar *Ms 14, Roue ar Portugal*, p. 140), pa vi digwet eno, troc'h gant da gontell ur wialenn halek en un harz. Kaout a ri ur rivier ledan, ha don, ha na euz pont a-bed war-n-hi. Goude m'as po troc'het ha peillet da wialenn, na ankouaz ket fourra anehi ter gwez er c'harz. Neuze ec'h i beteg ar rivier, hag a skoi tri-zol gant da wialenn war ann dour hag unan gant da droad war ann douar, ha kerkent a savo ur pont... »

Galloud ar c'hlezeier hag ar c'hontilli a zo souezuoc'h souezusañ: s.o: *Prinsez an Hongri, Ms 14*, p. 215. « Pa vezo savet beg ur c'hleze-en er ha laret « Qui vive » pe « Gra da dever, ma c'hleze mad », holl kement a sello out-han a gouezo kerkent maro. »

Unan eus ar sabrennoù-se a vezo « e dirr, trempet e binim aspik, hag a droc'ho ann aour evel koad » hag a droc'ho iyez chadennoù aour kastell Marc'h ar Bed (*Ar pevarzek kazek, Ms 14* p. 81).

« Dalc'h da denna da boignad bemdez epad un dez hag eur bloaz » a lavar d'e c'hoar ur breur ur steredenn aour dezhañ war e dal (s.o. *Ter verc'h ar Baraer, Ms 14*, p. 250), « hag e-keit ma c'helli enn tenna, n'am bo drouk a-bed; pa n'halli ken hen tenna, neuze, siouaz, a vin maro ».

Al louzoù-ongant a ra ivez burzhudoù. Tregont a Bariz (*Ms 14*, p. 71) a dle mont da gerc'hat evit ur roue, « diou vuredad euz ann dour a varo hag ann dour a vuhe. Gwelet a ra diou feunteun, oc'h treid diou roc'hell vraz. Un dakenn bep heur a gouez eus pep roc'hell en pep feunteun. Daou leon, ar brasa, a zo e pep tu d'ann daou dour. Met gant skoazell Roue al Loened, Tregont a Bariz a c'hell karga e diou vured ».

Fanch Kerloho (*Ar soudard, al louarn, ann ourz hag ar c'had, Carnet I*, p. 74), goude bezañ deuet a benn eus ar Sarpant seiz penn, a zo bet lazet gant ur glaouer; penaos e sevel adarre da vev ? Ur c'had eo a lavaro d'al louarn ha d'an ourz petra da ober: « Ret e vo d'ac'h, Ourz, sevel eur roc'hell vraz a zo aze er c'hoad, hac indan e cavfet eur sourd glaz, hag a disgasfet d'in. C'hui, Alanic (al Louarn), hec'h aio ivez en fonz ar c'hoad, hac a dapo d'in eur mal-bran; me a zo bet medicineres (sic) gwech all, hag a glasco louzaouou evit ober eun ongant da ressuscita Fanch. Ann ourz a deu prest goude gand ar sourd glaz: « Sell ! na t'eus ket lac'het anezhan ? » Alanic a deu ive gant he val-bran. Ar c'had a fabriq he louzaou. Lakad a ra penn Fanch war he c'houg, met war an tu gil e placet gant ann ourz. Laquet e er-vad, hac ar c'had da frotta, hac ar vuhe a deu ennan ».

**

E-kichen ar vajisianed, e welomp, o tremen dirak daoulagad hor faltazi, dre ma lennomp kontadennoù an Uhel, tudoù all iskisoc'h c'hoaz o doare; darn anezo bihanik-tre, evel an danserion-noz, darn all divent ha bras direiz, evel ar ramzed, ar ronfled, darn all o chench stumm, o kemer neuziou nevez, dalc'het ma'z int peurvuiañ dindan gazel-ge.

Er gontadenn *An danserien-noz hag ar wreg troet en houadez, Ms 14*, p. 51, ez eus ano eus ur plac'hig koant ha fur, Soezig, hag eus he lezvamm, « ne glaske nemet ann tu da ober drouk d'ehi. Ur zulvez da noz, al lezvamm a lar da Soesik mont da iliz Plouaret, da gerc'hat

he levr ofern en doe ankouet en he c'hador. Soezik a zent dioustu, ha pa oa o tremen er c'hroaz-hent, e tigoetas koulz ar zabbat. Hag a welas kals a dudigo bihan o lampad hag o tansal endro, krog dorn-euz-dorn. Aoun a defoe ar plac'hig keiz, hag a chommas ur pennadig en he sav, na wie pe vont pe dont. Sonja a reaz penoz ma distroje hep al levr, a vije pilet gant he lezvammm hag a reaz sinn ar groaz en he c'herc'henn, hag ec'h eaz a-rok. Pa oa o tremen a-biou, setu o tont unan ann Dan-serrienn hag a lâras d'ehi: Ha dansal a rafac'h ganimp, plac'hig koant?... » Soezig a asantas; ha gouzout a reer penaos e voe gopraet: koant a oa: un hanter koantoc'h e teuas da vezañ, ha « kerliez komz a lavare, e koueze aour ha perlez eus he geno; ha kement a stoke gant he daouarn, e troe kerkent en aour ». Kornandoned karantezus, o tansal e kann al loar, er c'hroaz-hentoù !

Ar ramzed a zo spontusoc'h ! Bez' ez eus anezho, e marvailhoù ar bobl, forz pegement: ar jeant « Griffescornu », e kontadenn *N'oun doare* (*Contes pop.*, t. I, p. 151), ar jeant « Goulaffre » (*Contes bretons*), ar jeant « Calabardin », hag all.

E kontadenn *Ar Sabrenn merglet* (*Carnet II*, p. 32) e welomp da gentañ ur ramz o tegemerout mab bihan Roue Frans, hag e vamm. Ar vamm a vo lakaet-gant ar ramz « en ur gahoued leun a dacho lemm, ha difennet out-hi lâret se d'he mab ». Ar mab a dle mont da glask ar sabrenn merglet. Mont a ra, hag e tegouez en ur c'hastell-kristal, 12 ramz ennañ, hag, erfin, gant ur c'hastell-aour, eno 40 ramz: an holl jeanted-se a oa breudeur d'an hini kentañ.

Herve, d'e dro, e kontadenn *Ferrajio* (*Contes popul.*, t. I, p. 241) a dle lazañ daou ramz, unan a 22 troatad, hag egile a 25.

Setu bremañ ur rummad krouadurion, estlammus ivez o skeüdennoù.

Paotr e bod houarn (*Ms 14*, p. 31; *Ms 15*, p. 231). Hemañ, « digouezet gantan eun denig koz, d'ezan ter verc'h, a c'houlenn unan anezo evit groeg. Devez an eured an ozac'h nevez en em gavas en ur c'harrons

alaouret, hag hen gwisket evel ur prins; met he diadre (sic) a oa en eur pod-houar; nemet, bep noz, e teue emeaz anezan, ma oa souezet ann holl euz e welet er stum se. Pa eaz eus ar balustro, en iliz, gant e vroeg nevez, a tennaz he dreid emeaz ar pod-houarn, met he... diadre a chomme bepred ebars ». *An Den-touseg* (*Ms 14*, p. 35) a c'houlenn ivez unan eus teir merc'h un intanv. « Heman, eun dervez pa oa daoubleget a-us dour eur feunteun o leunia e varaz gant an hanaf, a lampas eun touseg gant he visaj, hag a begas eno ker stard, ken na halle ket ken dispegi, kaer en doa ober, araok m'en doe promettet unan eus he verc'hed... »

Ar Bleiz gris (*Ms 15*, p. 242) a fellas dezañ dimeziñ ivez... Dervez e eured, « an holl a oa souezet braz o welet ur bleiz griz e kichen ar plac'h yaouank. Ar beleg a zavas d'an aoter hag a gomansas on offerenn, ha dre m'ac'h ee arok, a oa souezet kement a oa eno; o welet he groc'henn o faouti war geign ar bleiz; ha pa oa peur-lavaret an offerenn, el lec'h d'ar bleiz griz, a oe gwelet ur prins ar c'haera... »

Ar Prins Aer (*Ms 14*, p. 15) a zo o chom « e lochemn ur wrac'hig koz, gwenn hi bleo, ha hir hi dent evel dent ur rastel. Ur pikol aer eo; red a vo d'ar prins Treger troc'ha ur vaz eun, e voutan barz guinou ar Sarpant hag en e gorf penn-da-benn. Goude ze e kargo war e skoaz hag e kerzo gantan prim-prim. Pa vo skuiz dindan e vec'h, pe p'en do naon pe zec'hed, ar prins Treger a lipo beg an aer, hag a dorro e naon, hag e teuio nerz d'ehan... »

Ar Wiz gouez (*Ms 15*, p. 238) he deus ur blanedenn all. « Ur wez, a lennomp er gontadenn, a oa un otro iaouank o chaseal, en ur c'hoat, dam-dost d'he gastell, pa gavas ur Wiz gouez. Ez oa o vont da denna war-n-hi pa laras al loar d'ehan: « Na denn ket war-n-hon, rag me a vo un de da vreg! » Hag evit gwir, tost goude ez int eureujet. War-dro tri miz goude-ze, an aotro a welas ter fleurenn, tost d'e di; dre ma savent hag a kreskent, ho delio voenze hag a goueze war an douar... A-benn nao miz goude an eured, ar Wiz gouez a c'hanas tri mab

war un dro, tri bugel ar c'haera. Ma oent badeet, ha neuze a oe klasket d'ezho magerezed. Ho zri o defoa bleo aour, ha pa vijent kribet, a koueze pezio aour euz ho fenno. Ar Wiz gouez a defoa laret d'ho zad n'hen dije ket da douch out-he, ha n'ho gwele nemet dre doull an alc'huez, pa vije ho magezere euz ho c'hribad.. C'houec'h bugel all a teu c'hoaz, ha neuze ar Wiz gouez a laras d'he fried: « Breman ez on delivret ganid. Ma mamm a gave bugale ann holl groagezed all divalo ha mac'hagnet; ha Doue, evit hi c'hastia, a roas d'ehi ur wiz gouez ewit merc'h », hag ar wiz a deuas da vezañ ur brinsez ar gaerañ ».

Kavet e vez c'hoaz prinsez dalc'het dindan stum-mou anevaled ha tud e-leiz strobinnel ha boemet. Setu amañ diou skouer dispar: unan kemeret e kontadenn *Ar Prins Aer hag ar Prins Treger* (Ms 14, p. 13), eben, e kontadenn *Ar Roue Dalmar* (Ms 15, p. 197).

« Ar Roue Aer, digemeret gantan ar Prins Treger en e bales, a laras: « An dro-man, emezhan, ez iefet en stum ur marc'h, ur marc'h gwenn ar c'haera. En ho skouarn deo a lakainn d'ac'h ur vurded dour a-vuhe. Vel ma arrufet en pales ar Roue, ez iefet d'ar marchosi. Ur strouillenn a em gavo eno, hag a raio stard anoc'h, hag a deui hemde d'ho kwelet. Koant ha brao eo, met gwisket digempenn ha louz; ha na ra den van anehi eno. Diwezatac'h a welfet piou eo. Pa arrufet bars ar marchosi, a vo eno, hag a laro: « Kaera da varc'h! » Pa glevo ho kroeg komz ac'hanoc'h, a teui d'ho kwelet, hag a laro kerkent; « Kement-ma a zo eun dra benag a-beurz ma fried kenta »... Neuze a c'hourc'hemmenno gori ur forn, ho laza ha drailha munud ha teurel an tammou ebars ar forn. Ar strouillenn pa glewo se, a laro are: « Kaera da varc'h! Un druez 've he laza! » Met den na raio van d'he c'homzo. Neuze a tostao d'ac'h, a lakao hi dorn war ho penn, hag a larfet d'ezhi goustadik: « Kommeret ur vuredad dour a vuhe a zo bars ma skouarn deo pa vin lazet, gret ur bellenn euz va gwad kaouledet, hi lakit en heul war vean prenestr ur gambr euz ar pales, skuillet warn-hi ur banne

dour-a-vuhe, ha kerkent a savo indann ar prenestr ur wezenn geres, hag en-hi keres euz ar c'haera. Pa welo ar brinsez kement-se, a laro are: « Kement man a zo c'hoaz eun dra a-beurz ma fried kenta! » Neuze e c'hourc'hemmenno troc'ha ar wezenn-geres, hag hi zeurel bars ar forn da devi. Laret d'ar strouillenn a vezo bepred en ho kichen, kommer ur gerezen, a-rok ma vo dewet ar wezenn, hi lakad are war brenestr ar gambr, skuilla warn-hi ur banne dour-a-vuhe, ha kerkent a nijfet ac'hane en stumm un evnik ar c'hoanta. Ar brinsez hag hi fried a essao ho tapoud; met nijet prim bars er jardin; hi a ielo ive. Pa vo skuiz, ar Prins o redek war ho lerc'h, hag holl en c'houez, a lemo he ehpenn, hag hen taolo war ar c'hlazenn, hag he gleze warn-han. Nijet prim war ar c'hleze, ha kerkent e teufet are en ho stum prins. Neuze e vo deut ho taol da vad; n'ho po ken ezom da gaoud doan gant netra; nag n'ho defo pelloc'h galloud a-bed warnoc'h, hag a hallfet ober d'ezhan evel ma karfet... »

Ur skouer all a achanterez: Servijer ar Roue Dalmar ne c'hell ket displegañ d'e vestr penaos en deus servijet anezañ nemet e teufe anezañ ur skeudenn maen marbr: ar Roue koulskoude a c'houlenn hag a asped. « Laret a rin d'ac'h, a respont ar servijer, pa c'hourc'hemennit, met keun ho po hep dale; hag ar mevel a gomans: treid ar servijer a oa dija troet en marbr. Kenderc'hel a ra: setu hen troet en marbr beteg he diougazell. Pa welas ar prinz kement-se, a laras: « Awalc'h; awalc'h, na lar ken netra ». — « Nann, eme ar mevel, red eo d'in mont breman beteg ar penn, p'am euz komanset. Gout a rit breman ar pez ho po c'hoant da c'hout, ha setu me troët en statu marbr bete ma diou skoaz, evel hen defoa laret an hini a gomze er wezenn dero; heman a lavaro marteze penaos va farea ». Hag evit gwir setu ar pez a vo ret. « Red a vefe d'ar prinz lac'ha, epad ann offerenn bred, he benher bihan, pehini a blij kement dehan, dastum he holl wad en ur beiel, frotta gantan e vevel troët en marbr, ha lakad neuze a nevez ar gwad en geno ar bugel. A neubeudo, dre ma vefe gwalc'het gant ar

gwad, ar statu marbr a deufe en he stad kenta, hag arok finn ann offerenn bred, mevel ar prinz a em gavfe da vea ken berv ha ken iac'h ha biskoaz, hag ar bugel evel-t-han. Setu eno petra a vefe red da ober... »

Niyerus kenañ int ar re a zo evel-se strobinellet, dalc'het dindan gazel-ge, pe troet e stumm pe stumm. Ur brinsez, boemet diwar beli Markou-Bras, en em chench, ur wech distrobet, e *général en chef*; unan all, merc'h ar roue Spagn, en em chench e kaseg; Arzur hag Azenor a zeu da vezañ diou *wesklevig aour*; plac'h a gambr merc'h Roue Naplez a zo dindan furn « eur bistolenn merglet »; ma tenner gant ar bistolenn war ur penn kouevr a zo a-us dor ar sal, ar c'hastell a gouezh en e boull war ar majisian...

*
**

Graet ganeomp anaoudegez gant an euztud, an digoù-noz, hag ar ramzed, gwelomp bremañ broioù an huderez, an eil goude eben. Labour-bale hor bo ! Met Alanik (*Contes bretons*, p. 1) a bresto deomp botoù ar ramz Goulaffre, botoù diboan, frank ha klok war un dro; rak kreskiñ a ra o ment ha digreskiñ diouz ar c'hoant. Ma kavomp aesoc'h ha fonnusoc'h, e c'hellimp pe sevel war marc'h-koad *Charlès* a yae gantañ da glask *Prinsez an Tronkolenn* (*Ms 14*, p. 121) pe bignat er vag souezus a zegasas Herve war vor ha war zouar betek e c'hoar Marc'harid e kastell Ferrajio (*Contes popul.*, t. I, p. 241).

War-zu ar mor, da gentañ, da dapout rouantelez ar Vorganed hag ar Morganezed, ar « Sirened » hag ar gwragez-mor. Gwelet a reer a-wechoù hiniennoù anezo, hervez kontadenn *Morganezed an Enez Eusa* (*Contes pop.*, t. II, p. 269) oc'h ebatñ war traez gwenn hon aodoù pe e-touez ar bezin, o kribañ o blev melen gant ur c'hrib aour pe olifant, o c'hortoz ur paotr yaouank, ur plac'h yaouank bennak da skrapañ. Un hevelep darvoud eo a c'hoarvezas gant Mari, c'hoar Yvon (*Mari hag Ivon, hag ar Siren, Ms 15*, p. 251), silapet er mor un

devez gant he magerez, degemeret e goueled ar mor gant ur vorwreg en he falez. Daoust hag e c'hello kuitaat Mari-Morgan, he falez, he rouantelez? Aotre he deus bet gant ar vorganez da sevel bemdez eus strad ar mor betek ur chapel savet, en nec'h, war an devenn; eno e teu he breur da bediñ. « Met peder chadenn aour, a lavar Mari da Yvon, a zalc'h ma zreid ha ma diou vrec'h, hag ar chadenno-se a astenn pe a diver ar Sirenn evel ma plij ganthi ». Evit dieubiñ e c'hoar, Yvon o zroc'ho gant bouc'hili trempet mat...

Ar mor a zo, dreist-holl, bro ar pesked ha domani o roue. *Tregont a Bariz* (*Ms 14*, p. 71) a gav en ur gantreal war un draezenn « eur peskig e veg digor, ha dare da vervel. Al loenig paour a c'houlenn digantan her sklapa er mor; ar pezh a ra ar paotr yaouank: « Bennoz dit ! a lavar neuze ar peskig, me eo Roue ar pesked, ha mar as pe ezomm bikenn ac'hanon, pe eus ma re, goulenn hag e kavi sikour ». Pa vo ano evit Tregont a Bariz da zegas d'ar brinsez alc'houez he c'hastell, kouezet er mor, ar paotr a c'halvo Roue ar pesked; hemañ, d'e dro, a c'halvo e holl sujidi, hag ar wrac'h koz, atao war-lerc'h ha diwezat, a zeuio ganti en he genou an alc'houez.

E strad ar mor emañ ivez buhez ar *C'horf hep ine* (*Ms 14*, p. 206). Un euzus a ramz a zo anezañ. Derc'hel a ra dindan gazel-ge, e-leiz a brinsed, a brinsez. Penaos e lazañ? Diaes kenañ hen ober: « rak e yuhez a zo en eur c'houff e strad ar mor bras: ar balenn (balum) eo a renko e zigass war he c'hein ». E zegas a ra, ha ker-kent, a lavar deomp ar gontadenn, « a oe kaset d'ar Prinze, ha pa oe digoret, a tilampaz ur bleiz braz emeaz. Ar Prinze hen lac'haz gant un tol bouc'hal war he benn, hag a digoraz hi gof d'ean gant he gleze. Ker-kent ur c'had a dilampaz emeaz; met hi zapout a reaz dre hi diou-skouarn, hag hi digoraz iwe. Hag eur goulm kuit. Klak! Klak! Klak! Penoz ober? N'hen defoa fuzuilh a-bed ar Prinze. Ma c'halvaz an Ermit a oa mestr war ann holl lapoused-nij... »

Savomp bremañ e rouantelez an oabl koabrek, an oabl steredek, bro an avel, bro ar c'houmoul, bro an evned. Met amañ ne welimp ket laboused hepken. Bez' e kavimp ivez « Sinezed », merc'hed elerc'h, (*Ms 15*, p. 99). Ar re-mañ a ziskenn ur wech an amzer beteg ur stang vras a zo tost d'o c'hastell. « War-ann-nij e tiskennont; rak dillad ho deuz gant diou-askell ha plun gwenn, hag a nijont gant-ho evel signed. Ar stang a zo paveet en arc'hant, hag en he c'hreiz a zo ter gador aour ar c'haera, lec'h ma hec'h aze ann ter flac'h-iaouank, arok em lakaad en dour. Na euz kaeroc'h eget-he indan lagad an hool. » (s.o. *Pipi Menou et les femmes volantes, Contes popul.*, t. II, p. 349). Unan eus ar merc'hed-sin a gemero *Charles* war he c'hein hag a savo gantañ en aer beteg toull nor kastel ar majisian he zad...

En aer, en oabl, e vev al laboused: roue ar mor ne oa nemet ur peskig; roue an aer n'eo nemet un evnig. Paket eo bet el las, un devez; dre chans, ur paotr yaouank, *N'oun doare* e ano, a dremene dre aze hag e zieub eus al las. Hag al labousig-roue, evit diskouez e anaoudegez-vat a yelo evit *N'oun-doare*, da gerc'hat dezañ, dre doull an nor, gwalenn *Prinsez an Tourz-Aour* (*Contes popul.*, t. I, p. 150).

Gwelet a reomp o nijal er rouantelez-se loened pluñvek a bep seurt; ered, sparfeled, laouenaniged hag all. Ar sparfeled eo a zeuio da sikour *Charles*, filhor ar Roue Frans (*Ms 15*, p. 121). *Prinsez an Tronkolenn* he deus goulennet digant *Charles* ober ur pezh labour: « Laret a oe dezan mont da diskar ha plena ur menez braz hag uhelloc'h ter-gwes ewit *Menez-Bre*. Roet a oe dezhan ur balgoad hag ur garrigel, hag al labour a renke beza peurgret a-benn kuz-heaul ». Graet e oa al labour gant ar sparfeled « a zifoltras ar menez hag a gassas an douar d'ar mor, ma oe peurgret al labour pell a-rok kuz-heaul, ha den n'hen dije laret a oa bet ur menez eno... »

An Er a zegaso, war e gein, Kado betek maner *Prinsez ar Velandinenn* (*Ms 15*, p. 124, s. ivez o. *La Princesse Blondine, Contes popul.*, t. I p. 177; *Veillées Bretonnes*,

p. 11), nemet e vezo ret e vegañ e-pad an nijadenn. Evit hen ober, « e vezo lazet eun ijenn, unan kaer, kignet a vo, troc'het a dammo ha laket war geign al lapous; ha Kado a azezo war-c'houre, hag an evn braz a zavo dreist ar c'hoad, gant he gark: flip, flip, flip!... »

Ar *Perroked sorser*, (*Ms 14*, p. 173) a ouezo holl ar pezh a dremeno e kastell ar jeant, e vestr. *Evnig he u aour*, (*Ms 14*, p. 258) an hini a zebro e galon, a gavo pep mintin kant skoed dindan e bluñveg. *Evnig ar Wirionez* (*Ms 15*, p. 211) a lavaro holl ar pezh a zo gwir. *Evnig Dredaine*, (*Ar Brinsez Margassa, Carnet II*, p. 3), a vev e palez ar *Brinsez Margassa*, en ur gaoued staget gant peder chadenn aour hag a vezo laeret gant *Luduenn*.

Souezusat broioù, re ar mor, re an oabl, faltaziet gant hor marvailherion! ken souezus all ar bedoù dindan douar! Lennomp hepken, evel me raas *Herve*, e marvailh *Ferrajio*, ar maen a serr rouantelez an hudour brudet, hag e welimp « diriou mein marbr o tiskenn dindan an douar. Ar c'hastell a zo miret gant eur c'horrig ha gant ronfled. *Herve* en em gavo en eur c'hambrig, enni eur wrac'h dezi daou zent hir evel eur brec'h. Donoc'h eo e vev mesir ar c'hastell; ne c'heller ket laza an euzdense nemet dre skein e dal a zo war-n-an seiz plak kouevr... »

Met poent eo adarre sevel war an douar: bez'e vimp war-nes bezañ badaouet, o taremprediñ tud ha traoù ken iskiz; ha koulskoude e rankomp derc'hel en hon empenn un elfennig skiant-poell, evit gellout barn an danvez marzerez-se kinniget deomp gant an *Uhel* en e gontadennoù.

**

Petra eta da sonjal eus an danvez marzus-se? Daoust ha ne c'hellfer ket e gavet e lec'h all eget e lennegez *Vreiz*, pe divoutin e vefe ha dibarel? Klaskomp el lennegeziou poblek all.

Met war an dachenn-mañ, nag a zastumadennoù da zornata! nag a studiadennoù da bleustriñ! Bamet e vev-zer pa sonjer pegen frank e tlefe bezañ ul levr di hag e

gambrou savet evit dastum ha mirout an holl levrioù-se; sebezet, pa lenner evit skouer labourioù Gaidoz, Saintyves, Van Gennep, Cosquin, h.a., tud gouiziek-dreist anezo war an danvez-se. Emeur krog, un nebeut bloavezioù a zo, da sevel ur roll eus an holl gontadennoù bet kutuilhet en hor rann-vroioù (*Catalogue des Contes populaires français: Musée National des Arts et Traditions Populaires, Palais de Chaillot, Paris*); ne 'meus bet nemet an danvañ eus ar pezh labour-se; n'eo, a-hendall, nemet boulec'het; m'hen asur deoc'h, e vezo, pa vezo kaset da benn, ur pikol-hini, talvoudus ha pouezus meurbet evit ar furcherion hag al lennegourion.

Da c'hortoz, e c'hellomp reiñ da wir e vez kavet danvez hor c'hontadennoù, dre dammoù, dre lodennoù, un tamm amañ, un tamm ahont, e kontadennoù all dastumet dre ar bed holl. Ur furcher, pe da vihanañ, ur furcherez, rak un itron eo, Miss Roalfe Cox, eus Bro Saoz, he deus dastumet ur gontadenn, hini *Luduenn (Cendrillon)*, e galleg) e 350 bro, disheñvel a ouenn, a voazioù hag a yez (1) heñvel a zanvez avat. Ar marvailh ejiptat, e ano *Tenzor ar Roue Rampsinit*, hag a oa bet davenellet gwechall-goz da Herodotos, ha dastumet gantañ en e *Historia*, I, II, CXXI, 450 bloaz kent H.S.J.K., a vez klevet hiziv hor mammoù koz o kontañ anezañ e Breiz-Izél, diwar ano *Al Laer finn* (s.o. *Carnet II* an Uhel, un notennig en diwez), ha kement-se evit ur marvailh all, brudet kenañ ivez ha kosoc'h c'hoaz hervez doare, *An daou Vreur*, dastumet gant an Uhel. An dornskrid anezañ, a lavar deomp Maspero, ur maill a ejiptegour, a zo bet aozet gant ur skriver evit ar Faraon Seti II. Evit gwir, evel m'hel lavar Cosquin, « danvez hor c'hontadennoù a welomp skignet dre ar bed; klaskomp piz, hag ar pezh a seblanto deomp dieil hag eus ur vro hec'h-unan, a adkavimp en ul lec'h all bennak; e penn all ar bed marteze, met hep mar e tu pe du ».

(1) *Cinderella (Cendrillon)*, embannet e 1893, gant ar *Folklore Society London*.

E pelec'h eta ? marteze war-du an Indez, rak c'hwez kredenn Vouddha a zo gant meur a hini eus hor c'hontoù. Cosquin a lavar adarre en e *Etudes folkloriques: les Contes populaires et leur origine*, p. 10: « E kontadennoù ar bobl skignet dre ar bed, e kavomp, o tremen enno, ar gredenn don-mañ; an anevaled hag an dud, hervez doare, a zo keneiled ha kerent-tost kene-trezo; hag evit-se karantez mab-den a dle en em astenn betek tizout an holl grouadurion a ouenn vev » (1). Da skouer, ha ne welomp ket a-dreuz lenn kontadennoù an Uhel, al loened o taremprediñ an den, o komz gantañ, o sikour anezañ; roue ar pesked, roue an evned, rouanez ar merion pe ar gwazi ? betek an traoù divuhez zoken: ar c'hloc'h o seniñ anezañ e-unan, an eskarboukl o sklerijennañ, ar voull olifant o vleniañ ar beajour.. (2)

Met ma kavomp evel-se lod eus hor marvailhoù tost da geennadurez ar Vouddhadegez, n'eo ket da lavarout e vefe o c'hentelioù hag o skouerioù hervez lezennoù ar c'houstians eeun nag hervez ar youlreizerez rik: nann, evit gwir, ha kalz anezo ne c'hellont ket bezañ lakaet en o fezh etre daouarn ar vugale.

Gwelet a yez enno avat, o vevañ e-kreiz ar c'hoadoù, un ermit bennak prest da sikour an dud reuzedik; ya, met an ermited-se a zo henveloc'h ouz an derviched pe ar vramaned. Hag a-hend-all, nag a youloù fall hag a dechoù fall e kalonoù an dud, er c'hontoù! Nag a dorfedoù ivez, tud lazet, merc'hed gwallaet, darempredoù difennet, avoultriez! Bezit sonj eus Meudig o vuntrañ divorc'hed holl vugale ar ramz hag int koulskoude direbech en e genver. E kontadenn *Tregont a Bariz (Ms 14, p. 71)*, Prinsez he C'hastell-Aour a lavar d'ar paour

(1) Er Japan (s. o. *Les Débats*, 28 mai 1930) e vez lidet, pep bloaz ur servij-kañv, lakaet gant Kenveuriez Bouddha, evit « eneo al loened maro er bloaz e gouezvillioz Tokio ».

(2) s. o. *Ar Sabrenn merglet, Carnet II*, p. 32; *Tetr verc'h ar Baraer, Ms 14*, p. 250; *Eventig ar wbrionez, an dour a dans hag an aval a gan, Ms 15*, p. 211; *An tri crank Impinad, Carnet II*, p. 25; *An Uruson Staki, Carnet II*, p. 116, h. a.

kaez Roue, e vezo pareet gant ur banne dour a vuhez, « Ar Roue e oa koz, ha gant ar gozni na furee tamm ebet hag a c'hoantae mui-ouz-mui dimi d'ar Brinsez. Faotet a reaz d'ehan bea iaouanket. Astennet a oe war he gein war un daol, hag ar Brinsez a skuillas warnehan diou pe der dakadenn euz ann dour a varo. Ha na laras goudevez na bu na ba; maro-mik a oa. Ar Brinsez a laras neuze: « Kassit ar c'haign-koz-se da vreigna duse, an douveziou »... Tregont a Baris, m'en doa gellet mont beteg an diou feuteun a zivere diouto an dour-avev, hag an dour-a-varo, e oa gant skoazell e gazeg vad, « pe-hini, a lavar ar paotr, a zo bet fidel d'in em holl foanio hag em holl labourio ». « Kerkent, a gendalc'h ar marvailh, a em gavas en zal ar banket, den na wie penoz, ur plac'h ar c'haera, kaeroc'h kalz evit Prinsez he c'hastell-aour, hag a laraz: « Me eo ann hini a zo bet ganid en da holl boanio, en stumm ur gazek. Me eo ar Werc'hez Vari, digaset d'as sikour gant ann otro Doue, pehini en defoa da dastummet pa oas bet dilezet en ur c'hleuz, war vord ann hent ! » Ha pa defoe laret ar c'homzou-se, a koljont are ar gwel anehi... »

Pebez fin d'ar gontadenn! Ha kristeniet eo bet? Diwar ano ar Werc'hez, tra-ken! Met souezusoc'h n'eo ken !

E gwirionez, an danvez-marzus, en hol lennegezh peblek, na dalv ket atao d'ar gonc'henn da vezañ bravoc'h; iskisoc'h, kentoc'h, ha setu c'hoaz unan eus doareoù hor marzerez da vezañ sklerijennet.

E lennegezh Bro-C'hres e wrlomp ivez traoù iskiz ha tud iskiz; bezomp sonj eus ar Gorgonenn hag an Harpuienn, ar Sfins hag ar Minotor, Serber, pe Garib ha Skilla, anezo krouadurion aozet dre faltazi ar C'hresianed gant tammou tud pe dammou anevaled, penn, eskell, bruched pe lost. Met, dre vras, marzerez Bro-C'hres, he marzoniez, a chom tost da natur mab-den; hag unan eus gouiziekañ skrivagnerion war ar poent-se, Viktor Berard, en deus skrivet ar pennad rik-mañ : (s.o. *Les Phéniciens et l'Odyssee*, t. II: *Mer Rouge et Méditerranée*, p. 401) : « On ne saurait trop insister sur le

procédé de filiation anthropomorphique de la mythologie grecque. Ce procédé était le plus conforme à la tendance foncière de ce peuple: tout ramener à la condition humaine; faire de l'homme le centre et le juge de tout; imposer au monde des êtres et des choses la règle rationnelle de nos connaissances et la mesure de nos syllogismes: le Grec n'a jamais pu concevoir que l'univers ne fut pas un domaine, un jardin d'humanité, dont l'homme est la plus belle plante sans doute, mais dont toutes les plantes ressemblent à l'homme par leur nature intime. Pour eux, tout vit à la mode humaine. »

Hervez ar C'hresianed, ya; hervez ar Gelled, kalz nebeutoc'h: rak, evit ar re-mañ, n'eo ket ar poell a zo roue, met ar faltazi eo a zo rouanez e-touez galloudeziou an ene.

Digoromp levr Ch. Perrault, *Contes de ma Mère l'Oie* (Édit. Génie de la France, p. 133), ha lennomp kontadenn *Cendrillon*. Nag a boell, nag a skiant en empenn pep-hini, paotr pe vere'h, tud pe voudiged! Da skouer, Cendrillon he deus c'hoant da vont d'ar bal. Penaos en em gemero he maeronez, ar Voudig? Diouz ober gant he gwialenn-hud, moarvat, met ivez gant skiant ha poell. Ret eo kaout ur c'harrons: peseurt louzaouenn-liorz an dereatoc'h ha tostoc'h he stumm d'ur c'harr? Ar sitrouilhezenn, hep mar! Ret eo kaout kezeg da stagañ outañ, ha kezeg dezo liou glas-marelet evel logod: kemeromp eta c'hwec'h logodenn! Ret eo kaout ur « c'hocher », hag unan fard gant mourennoù evel just: Cendrillon a ya d'an trap-razed hag a zibab ur raz ar c'haerañ mourroù dezañ! Ha setu ar « c'hocher » war ar skaoñv-araok; met evit ar stleugoù a-dreñv, penaos kaout likizion? El liorz e vezo kavet adarre c'hwec'h glazard, gwer o lifre, bliou o c'horf mistr, evel gwir lakepoded. Sur awalc'h e ranko ar vaeronez ober gant he galloud-hud a voudig, met na pegen klok ha rik e tremen amañ pep tra, hervez reolenn ar poell hag ar skiant.

Bremañ chenchomp bro hâ chenchomp levr. Setu amañ Bro-Gembre hag he Mabinogion (s.o. Loth: *Les Mabinogion*, t. I, p. 241); lennomp ar marvailh e ano

Kulwoch hag Olwen: souezusat tud o tremen dirazomp e-pad m'emaomp dirak kastell ar Ramz brudet Yspaddaden Penkawr! Unan eus porzierion ar maner, Pennpingyon a gerze war e benn evit espern e dreid; ruilh a rae evel ur maen war leur ar porz. Drem, eñ, en deus daoulagad lemm peogwir e wel, eus Bro-Gemre-Veur betek Bro-Skos, ur fubuenn o sevel gant an heol. Osla Gyllelavr a zoug ur gourgleze sebezus; gantañ e c'hell ober ur pont da dremen forz peseurt stêr, hag e c'hell tremen warnañ holl soudarded Breiz-Veur. Gwevyl, pa vez ankeniet, a lez da gouezañ unan eus e vuzelloù betek e vegel, hag a laka eben war e benn evel ur pichourell. Kei a c'hell bevañ dindan an dour 9 devez ha 9 nozvez ha Klust a glév trouz ur verienenn o kuitaat he neiz d'ar mintin; hag ar mestr, ar Ramz Yspaddaden Penkawr, a oa dezañ diou valvenn hag a goueze war e zaoulagad hag a oa ret o sevel gant ferc'hier!

Amañ, e gwirionez, e lennegez Bro-Gembre, e vevomp e rouantelez ar faltazi; ha Bro-Gembre ha Bro-Breiz a zo kerent tost, hag o lennegeziou a zo diou c'hoar. Evito o diou, evel ma lavare an Ao. Marillier, en ur pennad-skrid a dlee digeriñ *la Légende de la Mort* (s.o. A. le Braz, t. II, *Appendice*), « evito o diou n'eus harz ebet, n'eus moger ebet etre ar bed ijinet diwar ar faltazi hag ar bed a vevomp dre natur ennañ ». Spered ur C'helt, spered ur Breizad, a fell dezañ, dre c'halloud e ijin, adober ar grouidigez, adkrouiñ an holl-ved, tud ha traoù war un dro, evit o doareañ adarre en stummoù nevez, hag E. Renan en deus gallet skrivañ (s.o. *La Poésie des Races Celtiques*, p. 386): « *Comparée à l'imagination classique, l'imagination celtique est vraiment l'infini comparée au fini* ».

Setu perak en deus dalc'het Breiz ken start d'he c'hontadennoù a-hed ar c'hantvedoù. Kaout a reer, dre ar bed a-bez, kontoù poblek, er broioù-all; e Breiz avat eo e kaver ar muiañ anezo hag ar saourusañ. Bezomp koun eus konterezed F. an Uhel; unan anezo, Barba Tassel, a gontas dezañ 57 kontadenn! unan all, Marc'harid Fulup 95! A.ar Braz, o komz eus ar gonterez-mañ

a lavare: « Empenn ar vaouez-mañ eo an hini am eus kavet renket ennañ ar muiañ traoù, ha koulskoude am eus anavezet Renan ha Pasteur ».

Setu perak ivez ar Vretoned o deus atao kemeret ur blijadur dispar o klevet marvailhoù tud koz: konterion ha selaouerion e-pad ur veilhadez-noz en em gav en o bleud.

Kendalc'homp eta da zastum gant doujans an tenzor-se, unan eus pinvidigeziou hor gouenn: lennomp anezo, studiomp anezo, hag e kavimp tro da anaout muioc'h-mui hor Speredegz vrezon.

♦ ♦

Un daou ugent bloaz bennak, e oa diskleriet e Roazon dirak kelennerion ar Skol-Veur, an aotronez Loth, Dottin, ar Braz, ha Philippot, (19 a viz gouere 1909), un dezenn doktoriez war an danvez-mañ: *The fairy-faith in Celtic Countries* da lavaret eo: *Kredennoù ar Gelted war ar Boudiged*. Aozet e oa bet ar studiadenn gant an ao. Walter Wentz; displeget e oa bet e gaileg, met skrivet e saozneg; ha war ar bajenn gantañ an oberour en doa lakaet e gregach an daou c'hermañ savet gwechall gant ar prederour Sokrates: *Gnothi seauton*, da lavarout eo: *En em anav-te da-unan*.

War golo kement levr dastumet ennañ marvailhoù poblek hor Bro Breiz, e c'hellfed ivez skrivañ an hevelep komzoù; rak dre lenn hor c'hontadennoù marzus, pep hini ac'hanomp en em anavezo eñ e-unan gwelloc'h gwellañ.

Sonedenn d'ar C'hrist Kroazstaget

Ar pezh am e'has d'az karout, va Doue,
N'eo ket an neñv ac'h eus prometet din...
Nag an ifern ken spouronus, kennebeut all,
N'am luskfe da chom hep pec'hiñ.

Te, an hini hag am bount, a Aotrou!
Da welout-te stag ouz ar groaz ha kunujet,
Gwelout da gorf gloazet ken stank,
Da zismegañs ha da varo, an hini eo.

Da garentez erfin; ha seurt eo he doare,
Ma karfen ac'hanout, pa ne ve eus an neñv,
Ha ma toujfen ouzit, pa ne ve ket ifern.

'Vit m'az karin, n'ac'h eus ezomm reiñ din netra,
Rak goude n'esperfen ar pezh a esperan,
E karfen ac'hanout, dres evel m'az karan.

* * *

Ar sonedenn-mañ a zo dianav hec'h oberour; lakaet eo bet war gont Santez Tereza Avila, met staget ivez ouz ano Fray Miguel de Guevara, manac'h aogustat, maro e Michoakan e 1640. Daoust ma vefe hemañ kentoc'h an oberour klasket, n'eo ket ken sklaer evelato ma vefe diarvar d'an holl. Ar gudenn a chom ur gudenn. Hep mont pelloc'h war roud an oberour, tañvaomp an oberenn. Daoust ha n'eo ket se ar pezh a dalv ?

M. G.

An Iliz, Korf Kevrinus ar C'hrist

hervez ur studiadenn gant Jozeb Anjer,
bet rener Kloerdi Bras Roazon.

I. - Petra eo ar C'horf Kevrinus ?

« Korf ar C'hrist », setu unan eus al lavarennoù a ra ganto ar Skritur Sakr (Sant Paol dreist-holl) ha Tadoù an Iliz, evit diskleriañ fetister souezus hon darempredoù gant hor Salver, hag hon darempredoù er C'hrist gant hor breudeur. Hañvaladur an Templ ivez a blij da Sant Paol (I Kor. III, 9-17; Ef. III, 19-22), kenkoulz ha da Sant Pêr (I Pêr, II, 4-8); hini ar winienn a gaver e Sant Yann (XV, 1-8). Pephini anezo a zegas ampled eus an uhelañ; hañvaladur ar c'horf avat a zo an hini implijetañ evit envel ar geennadurez ken kaer-se skeudennet ganto-holl. Setu-hi amañ berr ha berr.

Diviz Doue an Tad a zo kendastum kement tra 'zo, en e Vab, deuet da vezañ hor breur hag hor Salver, mammenn dimp eus an holl c'hrasoù hag eus ar vuhez doueel en deus dellezet dimp. An dud, kotezet gant o fennrener kentañ Adam, en em gav adkemeret, adunvanet, ha mar karont, salvet, gant o eil pennrener, Jezuz, mab peurbabel Doue ha Doue e-unan, a zo deuet da vezañ e kerz an amzerioù Mab ar Werc'hez Vari.

Kompren a reer kement a zo eus buhez ar C'hrist war an douar, hag eus e obererez dizehan en neñvoù, kement tra 'zo eus doareoù ar bed renet gant rakwele- rez Doue, pa'n em lakaer da welout ez eo mennet pep tra gant an Tad hervez an diviz-se a drugarez: kas da benn an unanelez vev eus an holl dud gant ar C'hrist, evel en ur c'horf hepken, a vefe ar C'hrist ar penn ane-

zañ; ha dre an unanelez-se gant ar Mab, muiañ-karet e Dad, lakaat anezo da gaout perz en madelezoù didermen Doue, en gwirioù hag en herez ar Mab, hag evelse gant ar C'hrist hag er C'hrist, salviñ an dud diouz ar pec'hed hag an ifern, lakaat anezo da vezañ hêred d'an neñv, azezet a-vremañ gant ar C'hrist en tu dehoù d'an Tad. Evelse emañ mennad Doue, evelse ar rakwel a ra Doue dioutañ e renerez an hollved : Korf kevrinus e Vab da seveniñ ha da gas da benn en e leunder hag en e glokter, setu ar pez a glask Doue an Tad, digemm, a hed ar c'hantvedoù gant kenlabouerezh youl an dud, pe daoust da eneberezh ar re zrouk.

Misterioù buhez hor Salver, adalek e enkorfidigez betek e bignidigez en neñvoù, mar deo gwir ez int da gentañ misterioù personel ar C'hrist, den-Doue, o tellezout dimp hon daspren hag hor santelidigez, ar misterioù-se a verk ivez doareoù buhez ar C'horf Kevrinus ne c'hell e nep pred bezañ disrannet diouz e benn. **Rak** ar C'horf kevrinus, en gwirionez an diviz (de jure), a zo ganet, a gresk, a varv, a adsav a gevret gant ar C'hrist, hag en gwirionez an efed (de facto) a gendalc'h a oad da oad, a-wel d'an dud, **doareoù buhez hor Salver en buhez an izili** a vez staget outañ an eil war lerc'h egile.

Goude bezañ pignet en neñv en deus ar C'hrist lezet war an douar, **an Iliz**, fiziñ enni e dri galloud, kelenner, renerez, santelidigez an dud. Eñ eo an hini a vlegn an Iliz, a vir anezi diouz pep fazi en he fenn-kredennoù a skoazell anezi gant e Spered, a ro efedusted d'ar Sakramantoù bet diazezet gantañ ha donezonet d'an dud en e ano. Evelse, evitañ da vezañ diwelus e chom Jezuz da vat penn-rener an Iliz, en deus graet anezi e bried ha mamm e izili. Hag ar Pab, e vikel, a zo war an douar e eilad, o perc'hennañ leunder ar galloudoù fiziñ en e Iliz, an difaziusted en o zouez.

Gonezet d'ar Christ gant an Iliz, en em starg ar Gredourion ouz an Iliz-se, o mamm hag o rouanez gwelus, dre ar sentidigez, an anaoudegez-vat hag ar gred; met ouspenn-se ez int stag ouz hor Salver gant ereoù a

vuhez. Kenstrollet int en unander e gorf gant ar vadeziant, hag o vezañ kavet perz en gras ar C'hrist hag en e wirioù, ez int er C'hrist mibion da Zoue, temploù an Dreinded santel, beleion hag ostivoù, galvet evel mibion d'an herez neñvel. Gant ar vadeziant int deuet evit gwir da vezañ kenlodek en maro ar C'hrist hag en efedoù ar maro-se, n'o deus ken d'ober nemet o amplant enno; o ene a biaoù ar vuhez doueel hag un deiz a zeuio ma kavint en o c'horf e-unan, klod an dasorc'h hag ar bignidigez en neñv.

Da c'hortoz ez int **d'ar C'hrist**, ez int er **C'hrist** a gendalc'h e vuhez enno evel e kement all a naturioùden askemeret gantañ, en doare ma tleont ren en o buhez, buhez ar C'hrist, gant skoazell ar C'hrist e-unan a'n em laka da vezañ, dre sakramant an aoter dreist-holl, kreizenn, lusker, entaner o buhez-int.

Ha kement-se e tle ar Gristenion hen ober **kevrèdet** hag unanet kenetrezo, peogwir ez int stag en buhezes, da vezañ an hevelep korf kevrinus, gant ar C'hrist, mammenn ar vuhez evit an holl (Ef. IV, 12), peogwir ez int holl er C'hrist, kenunanet evel an izili en un hevelep korf: « Evidomp da vezañ lies, ez omp un hevelep korf er C'hrist, kenizili an eil d'egile » (Rom. XII,).

Evelse e kresk a-hed ar c'hantvedoù ar C'hrist leun, ar C'hrist klok, gant an holl dud a respont d'e c'halv hag a vev eus e vuhez, unanet holl en e bersonelez a Unvab Doue. Honnez eo **gwinienn an Tad**, ar C'hrist o vezañ ar c'hef anezi ha ni ar brankoù. Hennez eo **Templ Doue**, a sav a gantved da gantved, ar C'hrist o vezañ ar maen-korn-diazeze anezañ; ha pep kristen, dasskeudenn vihan an Templ bras gant an Dreinded sakr o chom en e ene, o vezañ ennañ ur maen bev eus an dibab; templ hag ez eo c'hoaz ar C'hrist, ar beleg, an aoter, an ostiv anezañ; templ ma vez kenstrollet ennañ gant ar C'hrist ar gredourion da gemer perz en e vuhez a veleg hag a ostiv, da lakaat da sevel dibaouez etrezek an Tad, meuleudi ha doujañs ar Grouadelez dasprenet. Hennez eo **tiegez bras Doue** o'n em stum-

mañ a oad da oad gant donedigez diastal an dud d'ar C'hrist an Unvab, ha kement-se dre abostolerez peo-c'hus ha gonidus an Iliz sakr, kendalc'herez war an douar dirak an dud, eus mision ar C'hrist, he fenn-rener hag he fried.

II. - Ar gonid a c'heller tennan eus donoc'h anaoudegez ar C'horf Kevrinus

Diwar ur seurt menoz eus ar mister, a respont eñ hepken da vennad Doue, e c'heller dastum frouezioù diniver war dachenn ar gredenn gatolik a denn diwarnañ sklerijenn, unander hag ur galloud dispar da stummañ an dud en o speredelez hag en o buhez-kalon. Ret eo dimp amañ ober gant un nebeut notennoù hepken, a vo e-touez ar re zigorusañ. Anat eo e tegas sklerijenn ha neuz nevez d'ur bern kudennoù a relijion, ur feiz don ha splann war gelennadur ar C'horf Kevrinus.

1° Va dever pennañ a zo **bezan ezel**, hag **ezel bev**, unanet gant ar C'hrist evel gant va fenn ha mammenn va huhez. Ac'hann eta, e tlean kaout euz ouz ar pec'hed bras a dorr an unvaniez-se hag a ra ac'hanon ur skourr disec'het, un ezel maro, unan ha n'hall ken er stad-tennañ gonid eus pinvidigezioù ar c'horf, na kenlabourat da vat er c'horf-se. Unanet e vin eta er C'hrist gant va breudeur, va « c'henizili », unanet gant ar garantez, ar gred, an emro, diwar skouer ar C'hrist.

Kaout doare-sonjal un ezel : ne vevan ket drezon va unan, ne vevan ket evidon. En ur c'horf e vevan, evit ar c'horf a-bez. Un ezel, n'eus netra a vefe stummet sklaeroc'h egetañ evit ur vuhez gant ar reoù all: ken anat eo kement-se ma c'hell un naturour, diwar un ezel hepken adsevel stumm ar c'horf a-bez, rak un ezel a vez graet evit un hollad resis, hervez ur finvez merket piz ennañ. Hag un ezel on : a-enep va dever pennañ emañ eta an emgarantez, ar vuhez distag en digenvez evel en

ur c'hastell-kreñv lorc'hus, hag er c'hontrol, e touez va dleadoù surañ emañ an emziouer, ar gred, ar c'henlabour, ar sujidigez.

2° Kompren a ran gwelloc'h menoz pep sakramant ha dreistholl finvez ar **Vadeziant**, a ro din en em stagañ ouz Pasion ar C'hrist adsavet da vev ; ar **Binijenn** a ro bezañ adunvanet gant buhez ar C'hrist (hag ivez gant va breudeur), mar deo bet torret gant ar pec'hed marvel an darempred santelaüs-se ; **Sakramant an Aoter**, e teu gantañ ar C'hrist da ren war hor reiz, hor c'halon, hor youl, a dlean gantan en em stagañ ouz sakrifis ar C'hrist evit klod Doue an Tad, en doare ma c'hellin lavarout gant Sant Paol : « Bevañ a ran, kentoc'h n'eo ket me a vev, met ar C'hrist ennon » (1).

3° Kompren a ran ar perak eus **bloaveziad lidoù an Iliz** : addegas da ezel ar C'hrist a zo ac'hanon, soñj eus misterioù pennañ buhez va fenn; va lakaat da vevañ anezo, war va ano ha drezon va-unan, da gaout gwelloc'h perz en o nerz salvus. Ha gant-se e kleuz ennon buhez ar C'hrist, bloavez goude bloavezioù, roudoù donoc'h donañ, ma teuan da vezañ « kenstumm, heñvel ouz Mab Doue » (Rom., VIII, 29).

4° Ar C'hrist o vezañ beleg hag ostiv, ha me ezel d'ar C'hrist, n'on ken souezet o vezañ me ivez, diwar tiltr va badeziant, kenlodek en e velegiez hag en e zoare a ostiv. An oferenn oc'h adskeudenniñ hag o lakaat da dalvezout sakrifis ar C'halvar, en em ziskouez din en he roll gwirion em buhez kristen. Va c'has a ra da glask **mammenn an holl c'hrasoù e mister ar veuleudi da Zoue an Tad**. Ganti e teskan hag e lakan en implij gañt ar C'hrist, ar gentel diaesañ hag ar retañ: hini an emziouer hag an aberz.

(1) Gal. II, 20. Hor Salver en deus e-unan diskleriet mat e oa efed sakramant an noter, an adstummdigez-se ennañ e-unan, an ezel kemeret e dalc'h ar penn, pa en deus lavaret : « Evel ma vevan-me dre va Zad, evelse e vevo drezon kement hini am debr », Yann VI, 58. Gwelit ar bedenn goude gomunian eus ar 15^{vet} sul goude ar Pantekost.

5° War un dro e par war vister ar Groaz hag hini ar boan, ur sklerijenn splann ha dedennus zoken. Peogwir ez on ezel d'an Hini a zo bet maro war ar groaz evit va fec'hedoù, penaos soueziñ mar dlean dougen me ivez un tamm bennak eus ar groaz-se? Pa'z on ezel an Dasprener, daoust ha ne dlean ket sellout evel un enor, **kaout lod en e boanioù salvus?** Amañ, pegen bras en em zigor ar sellad evit ar re galonek?

6° Menoz ar C'horf Kevrinus a ro d'am c'harantez evit ar **Werc'hez Vari**, ur c'hresk burzudus. Rak kompren a ran gwelloc'h, ne c'hell ket Mari, Mamm hor penn, bezan un estrenez d'an izili, met he c'harantez a vamm evit Jezuz en em astenn diouz ret, betek ennomp. Kompren a ran perak eo bet galvet gantañ da genlabourat d'an Dasprenidigez; perak he deus resevet alc'hwezioù tenzor ar C'hras gonezet dimp war ar C'halvar, ha penaos ez eo-hi kanol an holl c'hrasoù etre ar C'hrist ha ni. Kompren a ran gwelloc'h gant peseurt kalon e c'hellan hag e tlean lavarout d'ar Werc'hez Vari: « Va Mamm » pe « Mammig ». Ya, rak ar gerioù-se a verk en un doare dezo o-unan, va distervez, va gwanegez-natur, an ezomm dibaouez am eus eus va mamm, an ezomm-se o vezañ e-unan hervez an hini am eus eus gras Doue.

7° Diwar hec'h unander gant ar Salver en em ziskouez din uheloc'h ha karadekoc'h, **an Iliz**, Korf Kevrinus ar C'hrist hag he fried, karget da genderc'hel ha da reiñ anezañ da gement hini en em laka dindan he levezon. Hec'h istor, he c'hlod, he levezon, he glac'har, he foanioù, an heskinerez gouzañvet evit ano ar C'hrist, kement-se a zo d'ar C'hrist, a zo klod, glac'har, levezon, poan ar C'hrist enni, ha kement-se a dle va stagañ outi gant muioc'h a garantez-vab, muioc'h a c'hred.

8° Gwelout a ran hep poan penaos va obererez-me hag a dle bezan **obererez un ezel**, a zo **renet** diouz ret gant ur velegiez sakr, bleniet ha gourc'hemennet n'eo ket evit va mad-me hepken, met evit mad ar c'horf

kevrinus a-bez. Va oberoù a dle bezañ renet ganin hervez gourc'hemenoù hor Salver, diskleriet din gant ar velegiez sakr.

9° Kompren a ran an **abostolorez evel dever an holl**; an Obererez Katolik a zeu da heul va badeziant ha va enrolladur en rouantelez Doue. Evit an obererez-se ez on bet armet da Varc'heg ar C'hrist gant ar Gouzoumenn (Konfirmasion). Kompren a ran ar spered-misionañ a zo tra gumun an holl gredourion, a zo o mad hag o dever ma teuio ar C'horf Kevrinus da gaout e leunder klok ha ma reno ur vuhez pinvidik ha fonnus. Kompren a ran erfin ez eo ar pec'hed un **droùg evit ar C'horf a-bez**, un droùg evit ar C'hevredad a-bez. Mar deo gwir e ro sav d'ar bed holl, kement ene a uhela e-unan, ez eo ken gwir all e ra gaou d'an holl kement hini a bec'h, vilaet, gwanaet, bec'hiet gantañ ar C'horf Kevrinus a-bez a goll eus galloud e bedenn hag eus nerz e sklerijenn.

10° N'eus ket ivez diazez startoc'h d'an unvaniez kristen er Gevredigez-natur, eget ar gelennadurez-se diwar benn hon unanidigez er C'hrist: adlennit dindan ar sklerijenn-se, lizeroù-kelec'h Leon XIII ha Pius XI gant o gourc'hemenoù-kevredadiñ: diskouez a reont neuze un nerz hag ur splannder nevez. Ar gelennadurez-se hepken a laka da gompren don, holl wirionez lavar ar C'hrist: « Kement tra hoc'h eus graet pe nac'het d'ar re izelañ e-touez va re-me, din-me eo hoc'h eus graet pe nac'het » (Maze, XXV, 34-35).

11° Hag e keñver hon Anaon, penaos n'hor befe ket soñj ez eo hon unanidigez er C'hrist, hor c'henunvaniez er C'hrist ganto, a zo diazez d'hon dever d'o skoazellañ er Purgator, hag an hini hol laka war un dro barrek d'o salviñ.

Pegen talvoudus eo dimp eta kompren don ez omp izili korf ar C'hrist. Hon anaoudegez eus ar Vuhez Kristen, he leunder ennomp a zo diouz kement-se.

Troet gant M. G.

Un damsell ouz ar Gevrinouriez e Breiz

« Troet eo ar Vretoned d'ar Gevrinouriez (1)... gouenn gevrinek eo hini ar Gelted... » Klevet hon eus an diskan-koz-se a holl viskoaz, a glevomp d'an deiz a hiziv, a glevimp c'hoaz, bepred an hevelep hini. Ne lavaran ket n'eo ket gwir. Met frazennoù kleuz ha goullo n'int ken peurliesañ, enno tammoù a wirionez fetis war neuñv e-touez pensoù disneuz ha dibriz. Kevrinek eo hor gouenn, evel m'eo koumoulek hon oabl, dirollet hor mor... ha paour hon douar. Ne dalv ket ar boan, a gav d'an dud, mont d'oc'h e diabarz traoù ken sur ha ken anat, diazezet-start war lavar rummadoù ha rummadoù skrivagnerion c'hall. Ne dalv ket ar boan klask o resisaat.

Ar re desket pe desketoc'h a raio evelato ano eus daou pe dri e-touez ar Vretoned lakaet — den ne oar penaos na perak — war roll ar gevrinourion, Renan (!), La Menais, Kalloc'h, nemet e vefe c'hoaz marteze ar paour kaez Abaelar.

A-benn ar fin, ez ay ar re ouiziekañ eus ar gristenion un tammig pelloc'h, betek menegiñ an Nobletz hag an Tad Maner ha zoken (piw oar betek pelec'h e c'hell mont hardisegez an dud gristen pa gomzer eus traoù kevrinek ?) e lavarint ur gerig bennak diwar benn troioù kamm an diaouled oc'h hegasiñ Keriolet, pe gwelledgezioù iskis Katel Danielou.

(1) Kevrinouriez: la mystique pratiquée. Kevrinek: (âme, caractère) mystique. Kevrinegez: caractère mystique d'une âme. Kevrinelez: caractère mystique, côté mystique des êtres en général. Eus Kevrin: mystère.

Lezomp da gouezañ, ma kirit, — rak re aes e vefe goapaat — niver sebezus an traoù diresis pe diwir a vez dibunet diwar-benn temz spered ar Vretoned. Ur striv nerzus a zo bet graet, a drugarez Doue, a-enep seurt diotachoù. Gouzout a ouzomp gwelloc'hik petra 'zo ac'hanomp, peseurt galloudezioù ha peseurt gwanderioù-spered a zo dimp.

Lezomp zoken an dud ha ne ouzont tamm petra eo ar Gevrinouriez, daoust d'hec'h ano dont ganto evelkent kel lies ha tra. E-touez ar Gristenion, e kaver ivez siwaz eus ar re-se.

Lezomp ivez tud a vesk, hep gouzout dezo pe a zevrikaer, ar Gevrinouriez katolik, an douegevrinouriez, an hini eeun ha gwirion, gant traoù pell diouti, huñvreoù briz pe treuz-kredennoù, touelladurioù a bep seurt ha zoken, kleñvedoù ar spered, an ene, an nervernoù...

Chom a ra ganimp an dud a youl vat, c'hoant dezo kreskiñ o skiant berr ha mont pelloc'h gant istor al lusk speredel en o Bro. Daou c'houlenn a sav dioustu en o spered :

1° Ha bez' o defe, evit gwir, ar Vretoned perziou-spered ha kalon o treiñ anezo, en un doare espar, ouz an arvesterez, hag ar Gevrinelez ?

2° Daoust hag e kaver un niver mat a wir Gevrinourion e Breiz ?

Respont a raimp dezo diwezatoc'h, mar deo youl an Aotrou Doue, en ur pennadig a vo kalz talvoudusoc'h ma fell d'hol lennerion kemer o ferz en hon enklask.

Rak divoulc'h eo pe dost ar studi war an dachenn-se. Pleustret o deus ar ouizieion — ha pa vefe bet beleion anezo — war bep tra : kelennadurez, gwerinoniez, tudoniez ha douaroniez. Lorc'h a zo ennomp — ha gwell a se — o vezañ m'eo kurioù Finn ha poanioù Deirdre anavezet mat ganimp. Met an dud veur gwirion, diwanet eus ar Vro, hag o deus graet hec'h ene, he c'hened, he zalvoudegez dirak an aotrou Doue kenkoulz ha dirak Mab-Den, ar re-se n'anavezomp ket anezo. Lakaat hor re yaouank da ganañ meuleudi da Vreiz « douar ar

Sent koz », mat-tre eo. Met kalz gwelloc'h e vefe bet, ne gav ket deoc'h, diskouez, dre skouerioù dibabet aketus, taolennet eeun ha bev. perak he deus dellezet Breiz an ano-se, n'eo ket hepken gwechall-goz, met a-hed hec'h istor betek hon deizioù-dimp.

Ha marteze e vefe muioc'h a eneoù o kinnig eviti o fedennoù, o foanioù, o strivoù kalonek war-du ar san-telez, ma oufent gwelloc'h da skouer e plijas d'an Aotrou Doue lakaat en hor Bro, d'an hevelep koulz, teir c'hevrinourez, Katel Danielou e Bro-Gerne, Mari Amis Pikar, e Bro-Leon, Mari Armela Nikolas, e Bro Wened, hag o-zeir peourestlet o vuhez da santelidigez ha silvidigez Breiz!

Hogen, trawalc'h eo dimp pa c'hell hon dud yaouank dibunañ, hep termal re, anioù ar seiz sant a Vreiz, lavarout un dra bennak diwar-benn St Erwan pe an Tad Maner. Ha mat pell'zo !

Petra zo kiriek an diouiziegezh-se? Da gentañ holl, an diouer a levrioù hag a studiadennoù.

Labourioù talvoudus ez eus, gouzout a ouzomp. Hiziv, ne raimp evelato meneg eus hini ebet. Bez' ez eus un dornad levrioù ha dreist-holl pennadoù strewet en dastumadennoù ha kelc'hgelaouennoù hag, en abeg da se, diaes ober ganto. Nebeut a dra, e gwirionez, e-skoaz an tachennoù dilabouret pe dost. Ha dreist-holl nebeut a dra e brezoneg. N'eo ket dimp da varn pezh a zo bet graet gant skrivagnourion relijiel, war dachenn istor ar sent hag istor ar feiz hag an iliz e Breiz. Met aotre hor bo da lavarout ne vo ket rebechet dezo bezañ kemeret re a frankiz. N'eus ket bet savet ganto ul lennegezh relijiel re diouti hec'h-unan, na re dechet d'ober he fenn. Ne gav ket deoc'h ez eus bet re a droidigezioù disasun, savet diwar levrioù gallek, o tisplegañ klouar ha moredus buhezioù sent estren ?

Perak klask er-maez eus hor bro peadra da derriñ hor sec'hed, peogwir ez eus enni kement a stivelloù bagol, kement a eien fresk ha boull ?

Piv a roio dimp un daolenn ledan a-walc'h eus hor 17^e Kantved, ken espar ha dreist-muzul ? Piv a skrivo

« Istor al Lusk Spered e Breiz » evel m'en deus graet Bremond evit Bro-C'hall ? Kavet hon eus prederourion a zispleg fraez o menozioù e brezoneg. Ha ne gavfemp ket brezonegerion d'hon lakaat da anaout istor ar Gevrinourez e Breiz ? N'hell ket bezañ !

Rak gouest eo ar Brezoneg da zisplegañ an traoù kizidikañ, an darempredoù kuzetañ etre Doue hag e garidi. Daoust ha n'hon eus ket endeo, skouer barzonegoù kevrinek kaer-dispar, savet e brezoneg ? Ar gerioù ret n'o deus ket graet diouer d'ar re o deus troet e brezoneg barzonegoù St Yann ar Groaz. Ha neuze ?

Diaesterioù a vo, hep mar, zoken ha pa vefe furche-
rion ha skrivagnerion e-leiz, — dezo amzer, ha c'hoant labourat ouzpenn se! — Rouez eo an testennoù hag an testennoù. Biskoaz n'eo bet techet ar Vrezoned da zisplegañ, dre gomz pe dre skrid, o buhez-kalon. Kalz a gevrinourion n'o deus skrivet netra, pe nebeut a dra; re all o deus skrivet a-wechoù evelato. Met kalz a skridoù a zo bet kollet dre lez-ober ha diouiziegezh, pe distrujet gant brezelioù amzer ar Re-Unanet pe an Dispac'h.

N'eus forz penaos; chom a ra, sur mat, en dielloù hon eskoptioù, hor c'hêrioù, hor manatioù, paperoù koz ha talvoudus, dianav betek Bremañ. Chom a ra el le-vraouegoù testennoù koz, ankounac'haet, prizius o danvez.

Tu a vefe da embann pe d'adembann darn anezo; ret e vo, da vihanañ, o aozañ a-benn ma vint moulet pa vo aesoc'h an traoù. D'ar pred-se ez ay er-maez ur bern levrioù a bep seurt hag e vezimp tapet herr, ur wech muioc'h, ni Kristenion, mar n'hon eus ket kempennet a-zoare, a-benn neuze, levrioù talvoudus, a bep seurt ivez. Poent eo eta sevel pennadoù ha studiadennoù, rak studiadennoù e-leiz a vo ret a-raok ma vo savet oberennoù ledanoc'h. Kant tu diskeñvel a zo d'en em gemer : embann testennoù koz diviet pe diembann, en ur sklerijennañ anezo gant notennoù ha diskleriadurioù, studiañ a-dost hini pe hini e-touez kevrinourion hor bro, pe an holl gevrinourion o deus hevet en un urz pe en ur

c'houlz bennak; pe c'hoaz taolennañ al lusk-mañ-lusk, an doug-mañ-doug eus ar Speredeged kristen en ur rannvro, pe en ur maread resis, ha me'oar! Doue ra sikouro ar furcherion a fell dezo labourat evit e glod ha sked o bro !

Sonjal a raemp e kement-se, n'eus ket pell, en ur lenn ul levrig koz ha rouez-kenañ, embannet e 1713, e ti « François Babuty, ruë St Jacques, au-dessus de la ruë des Mathurins, à l'Image St Chrysostome », gant Leanezed Gweladenn ar Werc'hez, eus an eil manati e Roazon, hag a zanevell buhez o c'hoar *Janed Mari Pinczon*, anavezet kentoc'h dindan ano *an Itron du Houx*.

Ganet eo bet d'an eil a viz gwengolo 1616, gant Fransez Pinczon ha Renea Sion, tudjentil a ouenn vat ha kristen, eus Eskopti Roazon. Ne oa nemet pevar bloaz pa varvas he mamm ha, lakaet etre daouarn ar mitizion, e voe ar verc'hig dilezet gant an holl, nemet an Ao. Doue: « Klask a raen, emezi diwezatoc'h, an Hini, ne oa den ebet d'am lakaat d'E anaout. Mont a raen war-du an Aotrou Doue o tastournat hag hep gouzout da belec'h ez aen ».

Gwall-drechalet e voe, a-hed he yaouankiz, gant meur a boanioù garo a gorf hag a ene, a c'houzanivas gant un douster hag un nerz-kalon souezus en ur plac'h ken gwiridik. Ha dezi koulskoude un temz-spered taer ha balc'h. Gwallgaset gant he lez-vamm e-pad bloavezioù, e voe erfin rediet da zimeziñ, daoust dezi c'hoantaat start mont da leanez. E bried, an Ao. du Houx, eus tiegez Forsanz, a oa, a drugarez Doue, un denjentil eeun ha madelezus, ha ne harzas ket outi ren ur vuhez a bedenn hag a binijenn. Kleñvedoù hir ha kriz, tentadurioù hag enkrezioù a bep seurt o vroudañ hec'h askre gizidik, ne voent morse eviti un digarez da zilezel he dleadoù a bried-hag a benn-tiegez. Goude maro he fried, e voe degemeret e-touez Leanezed eil manati Gweladenn ar Werc'hez, lezañvet ar C'houldri, e Roazon, d'an oad a 30 vloaz, e 1646.

Gwisket ganti dilhad an Urz, goude ur mizioù bennak, ne voe ket koulskoude, en abeg d'he yec'hed fall, evit ober he gouestloù nemet kalz diwezatoc'h, hag hi tost da vervel. Met war an danvez leanez iskis-se, gwasket bepred he c'horf hag hec'h ene gant poanioù kevrinus, e c'hweze avel ar Spered Glan, a lakae neuze da ziwanañ, e Breiz a-bez, un nevez-hañv speredel, sebezus e sked hag e frouez. Perzioù espar he spered lemm, he c'halon uhel, hec'h ene sklerijennet gant gras Doue, a lakae an I. du Houx da c'houzout kaer kompren an eneoù hag o ren war-du ar santelez. Skoulmet darempred ganti gant ur gevrinourez all, hollvrudet d'ar mare-se, Janed an Aelez, eus Karmez Loudun, ha blieniet maz oa gant un den dreist, an Tad Valentin a St Arzel, Priol ar Garmezidi, e krogas-hi gant ur vuhez a bedenn hag a abostolerez.

Gweladenniñ a reas e-pad meur a vloavezioù tiez-leanezed Breiz evit lakaat dre-holl ar peoc'h hag ar sentidigez, evit entanañ muioc'h mui an holl galonoù gant ar garantez ouz an Aotrou Doue. Pa chome er gêr, er C'houldri, e tirede betek enni tud a bep seurt, gonezet d'ar C'hrist gant he levezon didrec'hus. Donezonet kaer e oa da zizoleiñ menozioù kuzetañ an dud ha da sederaat an eneoù. Komz a rae outo « gant ur frankiz karadek, war eeun, ne oa ket hervez he doare-hi, met hervez hini an Aotrou, en ur heuliañ, kammed ha kammed, lusk ar C'hras, hep bountañ kalon ebet pelloc'h eget he flanedenn ». Pebez skiant-prenet he doa ar vaouez a skrive (en ur vouse'hoarzin un tammig a gredan). « Mar ne daoler evez bras outo, e chom bepred an darn-vuiañ eus an *devodezed* dezo o-unan; nebeut anezo a lak o ene a-grenn e dalch an Aotrou. Ret eo stourm bepred evit o dibere'hennañ diouto o-unan. Met arabat gouzañv e kollfent kalon diwar o fec'hedoù. An digalonekaat a zo ur skoilh bras war hent ar santelidigez ».

Kalz a vanatioù e Breiz a reas evelse o mad eus he c'honzoù leun a furnez neñvel. An Aotrou Baltazar Granjier, eskob meur Landreger, a rae stad vras eus an

I. du Houx, hag a c'houlennas diganti ober war-dro leanezed e eskopti.

En hevelep amzer e tiazese e Roazon manati ar Repu hag e skigne, dre Vreiz a-bez, azeuladeg dibaouez ar Sakramant.

E 1674, edo an Ao. Kerlivio, an Tad Hubi hag an Di-mezell Franchvil o sevel e Gwened retredoù evit ar merc'hed. D'o meno, ne oa nikun gwelloc'h da lakaat e penn an ti nevez eget an I. du Houx. Gant aotre he friolez, ez eas di, hag e-pad pell amzer e labouras kalonek da sevel an oberenn-se a reas kement a vad da Vreiz ha d'an eneoù. Reiñ a reas aze an holl nerz a chome en he c'horf faezet-divi gant ar gwanadurioù hag ar c'hleñvedoù. Deut endro en he manati, e c'houzañvas kriz a-raok mont kuit wardu hec'h Aotrou, d'ar 25 a viz gwengolo 1677. Neuze e teuas he dremm da vezañ kenedus-dreist. Sebeliet e voe e chantele ar C'ouldri, hep arched, gourvezet war ur groaz-prenn; e-pad furchadennoù graet eno e 1891 ne voe kavet nemet poultrenn ha tammoù ar groaz.

Ne oa bet he buhez nemet ur hir a verzerinti. Boureviet e oa bet he c'horf, ganti hec'h-unan ha gant bep seurt droug, dreist-holl gant poanioù kriz-kenañ en he fenn. Met kalz garvoc'h c'hoaz a oa bet poanioù hec'h ene, lakaet gant Doue en un teuzlestr kevrinus. Abaoe ur welidigez eus Jezuz-Krist, dindan stumm un den lovr, he doa bet a-raok maro an Ao. du Houx, he doa klasket bepred en em unaniñ gant ar Salver Kroazstaget. Aet e oa da vezañ, e gwirionez, Pried ar Groaz, hag an ano-se a chomas dezi. N'eo ket evelato war he foanioù, ken bras ha ma vijent bet, e pouezimp amañ, met kentoc'h war an doare ma c'houzañvas anezo.

Bepred he deus prizet an nerz-kalon a-us da bep tra. Pa gomzed outi diwar-benn un ene enkrezet-don, e c'houlenne : « Daoust hag ez eo nerzus? Daoust hag e talc'h e kreiz an anken koulz hag er peoc'h? Mar deo evelse, eo mat an traoù. E boanioù a vezo troet e levenez hag e frealzidigez ».

Met « ne oa ket an hevelep hini ouz ar gwrazezigoù hag ar c'hlemmicherezed, bepred o vourmouñ o c'horf war zigarez un diaezamant bennak, hag o terriñ penn d'o zad kofesour kerkent ha m'o deus an disterañ poan » a lavar dimp he c'hoarezed. Met lennomp ar pezh he deus skrivet hec'h unan :

« Diwar-benn va gwiridigez ouzin-me, e komprenis sklaer n'eus nemet ar re daer a ya e-barz Rouantelez Doue, ha n'eus tu ebet da vont war-du ar barfeted, paneve o'n em zinac'hañ hag o tougen e groaz, ha n'eo ket ouz he sachañ war e lerc'h. An holl vilzinderoù-se, hag a zoug an eneoù da glemm ha da garout bezañ frealzet, a zo mibiliezou hepken : ret kaer eo mont ermaez diouto. Rak erfin, e rankomp mont war-lerc'h Jezuz-Krist dre an drez hag ar spern, ha bevañ goude-se en doare ma kred an dud ez eo goloet gant bleunioù an hent a gerzomp gantañ ».

Seurt nerz ne zeu ket eus an den, met eus Doue e-unan : « Al lodenn izelañ a ra trouz bras, emezi, hogen al lodenn uhelañ a zo er peoc'h... Seul vuioç'h a c'houzañvan gant va c'horf ha va spered, seul vuioç'h e kav kreiz-donañ va ene ar pezh a fell dezañ kaout ». Ha c'hoaz : « P'emaon e barr va foan, e kavan e don va c'halon n'ouzon ket peseurt c'hwekted a stag ken start va ene ouz Doue na c'hoantaan tra nemet gwelout va gloaz o kreskiñ hag o padout. Ne c'houlennan ken frealz ebet, rak ganti e tegas-hi muioc'h a nerz-kalon, a frankiz hag a beoc'h. »

Hogen, dre an hent garo-se, ne glaske nemet ma ve graet youl an Ao. Doue : « Ne ra forz din petra ez on, petra a ran hag a c'houzañvan, gant ma vo kaset da benn mennadoù an Aotrou. Trawale'h eo din bezan en Jezuz-Krist ».

Darvoudoù dreist-natur (gweledigezioù, burzudoù, h.a.) n'o deus ket graet diouer e buhez an Itron du Houx ha goude he maro. Ne raimp nemet menegiñ anezo, rak n'eo ket se a lak anezi da vezañ ur wir gevrinourez. Ma fell dimp he c'hompren da vat war an dachenn-se, eo ret dimp lenn ar pajennoù skrivet ganti dre urz an Tad

Valentin (1). Ne gaver enno nemet kempouez ha skiantvat, ceunded un ene didro (2) netra hag a vefe itriket pe c'hwezet. Pouezañ a ra dalc'hmat war daou dra :

Mont d'an Tad dre e Vab, ar Verb emzenet.

Sentiñ a-grenn ouz lusk ar Spered Glan.

Ken splann ha ken anat eo an daou sturienn-se en I. du Houx n'hon eus ken ezomm degas prouennoù all eus talvoudegez gwirion he c'hevriouriezh. Rak se 'zo end-eeun speredelez an Iliz, Spered Doue.

Mont d'an Tad dre e Vab, a zo an Hent nemetañ : « Ni a zo, emezi, evel ar spoue, ne ra nemet neuñ war c'horre mor bras an Doueelez, ha n'hell ket mont don ennañ mar n'eo ket staget start ouz ar maen bev, ar C'hrist Jezuz ».

Ne wele ket an traoù, eus tu Mab-den, da gentañ, met hervez tu an Aotrou. Ha skrivet he deus : « Ar garantez etre an Tad hag ar Mab eo an abeg m'eo deuet ar Verb d'en em gorfañ evidomp ».

Diwar-benn an unvaniezh striz etre an Tad hag e Vab, doujañs ar Verb, e sentidigez, e izelegez dispar ouz e Dad, he deus skrivet pajennoù entanet ha don, hag a vo embannet un deiz e brezoneg, spi bras hon eus.

Ne vimp ket souezet eta, ouz he gwelout o tisplegañ santelidigez an ene, dre ar C'hras, evel un eskemm a garantez etre an Tad hag ar Mab, e gwrez ar Spered Glan.

E-pad pell, he doa arvestet ouz Jezuz o vevañ enni hec'h-unan; met goulennet e voe diganti, un deiz, kemmañ he doare pediñ evit mont e barz gloazioù digor hon Salver : « Diskouezet e voe din e oa din-me e holl deñzoríoù ha ne c'houlenne tra diganin nemet... **chom** beuzet ennañ, en ur lezel anezañ d'ober diouz e c'hiz. Ne

(1) E manati Jenn-war-Seo (Genes-sur-Seiche, Ille-et-Vilaine), n'eus skrid ebet ken eus an I. du Houx. Al leanezed a vir koulskoude gant doujañs un tamm eus he gouel-intanvez, hag ul livadurig. Marteze ez eus un dra bennak ouzpenn e touez dielloù manatioù koz Roazon, a zo bremañ el Levraoueg-Kêr.

(2) « Gouzout a ouzon, dre skiant-prenet hir ha kalet, e vez kastizet din a grenn an disterañ Korvigell a ya diganin dre zievez », (p. 241).

dlean ken mont etrezek an Tad nemet dre e Vab ». Hag un nebeut diwezatoc'h e skrive : « N'on ken douget da vont war-du an Aotrou Doue, met da chom ennañ, dre Jezuz-Krist e Vab; ne glaskan ken gant enkrezh, rak kavet em eus » (1).

Ne deer ket betek aze hep sentiñ kizidik ouz ar Spered Glan. Pleget he deus outañ an I. du Houx a-hed he buhez, en darvoudoù diavaez, en he darempredoù gant an dud, ha dreist-holl en hê fedenn. Kemeret he doa da reolenn: ober eus he gwellañ ar pezh he doa d'ober. Bezañ war evez ouz Doue : « Hep c'hoantaat luskad ebet, nemet an hini roet din gant an Aotrou d'ar pred-se, ha mont war e lerc'h, sioul ha feal... o c'houlonderiñ va ene eus pep prederiadenn aner, evit ma vo dalc'het gant Doue, en doare ma plijo dezañ ».

Pell emamp aze, a drugarez Doue, diouz ar re a fell dezo bazyeoñ an eneoù dindan doareoù pediñ ijinet ha striz! Diouz ment o strivoù dister e vuzuliont ar C'hras, dakenn ha dakenn, e-lec'h ma plijfe d'an Dour bev strinkañ a-builh er c'halonoù. Ret e vo d'an den stourm hepred, anat eo, rak « mar deu an oberenn eus lusk an Aotrou, e fell dezañ ma kenlabouro feal an ene, a dle bezañ glan, eeun, didro ha seder, digor-kaer dirak e Aotrou ». An Itron du Houx ne guz ket dimp e c'hell zoken ur seurt sentidigez bezañ kalet-meurbet da Vab-den tuet d'ober diouz e youl e-unan. Met tu all ebet da vont fonnusoc'h war hent ar Santelez. « Seul vui e choman digoret eeun dirak Doue, seul vui e roan dezañ an tu da labourat em ene. » (2)

(1) Un deiz m'ed'o o pediñ, en em ziskouezas hon Salver dezi, en ur lavarout d'e Dad : « Va Zad, me ho ped, ra vezo-hi unan ganimp, evel maz omp unan ». Hag o tistreiñ war he zu : « Maro oc'h, emezañ, hag ho puhez a zo kuzet en Doue ganin-me ».

(2) Displegañ a ra ar c'hoar Janed Mari penaos ne ra ken en he fedenn gant soñjoù distag evel gwechall ha fonnusoc'h a se eo deut he fedenn da vezan, d'he meno, Gwechall e c'helle lavarout peseurt menozioù o doa tarzet en he spered : « bremañ n'eo ket alles an hevelep tra, nemet emañ dalc'het en un doare uheloc'h, n'eo ket ganin-me, met gant an Hini en deus ptaouet ac'hanon ». Ha koulskoude « ne reer ket ganin dre nerz hag e c'hellfen enebiñ ; met gouzout a ran ez eus ennon n'ouzon petra a ren, a zalc'h, a stag pe a zistag ac'hanon, a dlean asantiñ outañ didro ».

Ya, pa n'eo ken douget un ene d'ober dre e venozioù dezañ, met pa lak e holl nerz d'en em stagañ ouz Doue, ha da sentiñ ouz anal ar Spered, neuze ne gerz ken drezañ e-unan. Doue eo a vount anezañ da bignat gant diri meur ar Gevrinouriez. Daoust d'ar poanioù, d'an tenta-durioù, d'ar gwanderioù a ra c'hoaz o reuz e lodenn ize-lañ an ene, e c'hell bremañ an Dreinded bevañ he buhez a garantez e kreiz he c'hrouadur.

Lavaret he deus dimp an I. du Houx penaos e voe diskouezet dezi « e-pad m'edo he spered dalc'het start gant Doue » stad evurus ur seurt ene « sioul, goullou ha dieub eus kement chal re-yeur e-keñver ar pezh a sell outañ ». E welet he deus heñvel ouz ur strinkenn vrav, pe ul lenn voull ha don, sklerijennet holl gant bannoù karantezus an Aotrou Doue, a bar e sell warni.

Lavaret he deus dimp ivez pegen brokus eo an Aotrou gant ar re a ya kuit evelse diouto o-unan evit mont da chom ennañ. Da ouel ar Werc'hez krouet dinamm emezi, da skouer, « va spered, o tilezel kement poellad a zo din, a yeas war raok timat, gant ul levenez dispar, d'ober lid, pe gentoc'h da gemer e berz el lid a oa graet en Doue, da geñver Krouidigez an Itron Varia. Kement-se a zo dreist d'ar faltazierez ».

Ma oufe an dud ar pezh a vir Doue d'e garidi, e vefe marteze hentoù kuz an Douegevrinouriez pleustret gant muioc'h a gristenion. Ar gentel-se eo an hini a virimp, ma kirit, diwar ar c'hrennad dister-mañ eus buhez ha skridoù an Itron du Houx, kevrinourez a Vreiz.

N'hellomp ket, evelato, kimiadiñ diouti hep lavarout e vije bet, moarvat, lakaet pell'zo war roll ar Sent, mar bije bet ganet estr eget e Breiz. Ret eo gwelout an traoù evel m'emaint. Petore bro vihan he deus maget kement a dud santel a bep seurt, savet kement a urzioù nevez, kaset d'ar baganed kement a visionerion ? Pehini he deus nebeutoc'h a sent a vije goulennet evito doujañs an holl ? War an dachenn-se, evel war ar reoù all, e fleomp, hervez, reiñ dalc'hmat hep degemerout en dro. Fonnus eo, e Breiz, east an eneoù, evel m'eo strujus hon

trevadoù. Met frouez hon douar, daoust dezo bezañ eus an dibab, n'o deus ket an aotre d'ober gant an « appellations contrôlées » ; evelse ivez n'omp ket awalc'h, aon am eus, evit gwelout tud hor Bro enoret gant an Iliz a-bez. Daoust ha n'eo ket ur vez ruz dimp-ni, ne vije ket bet c'hoaz diskleriet sent tud dreist evel an Nobletz, an Tad Maner, Katel Franchvil, h.a. ? Hor parrezioù ne lidont ket o gouel ha ne gaver ket o ano war deiziadur hon Eskoptioù. Grignon Vonforz e-unan a dle ober gant an titr a « Den enorus » hep mui ken ! Pe leziregez hor pennoù-bras, aonik ha prest da zegemer kement a zeu eus an diavaez, pe diseblanted hon pobl, nebeut douget d'ober bruderez war he zro ? An eil hag egile marteze. Padal, n'hon eus ket graet, e gwirionez, hon dlead e-keñver hor Sent.

Poent bras eo ober brud, goulenn hag azgoulenn, betek ma vo savet tud santel Breiz war aoterioù Breiz.

Poent bras eo dreist-holl pediñ an Ao. Doue ma plijo dezañ reiñ sked d'hor sent a-ziagent, evit ma tarzo, kaeroc'h a se, bleuñvidigez hor sent da zont !

Diwar benn an ao. Branelleg hag e verzerenti e c'heller lenn e levr *Lann Inizan, Emgann Kergidu*, ar 26^{vet} pennad, a zo penn da benn kaoz ennañ eus hor merzer. An destenn eus ar werz degaset gantañ e dibenn ar pennad, a zo hini Durand.

Durand e-unan, da heul testenn an *Testamant*, a ro ar « skleridigez » - mañ diwar benn buhez an ao. Branelleg : « *Ann aotrou Iann-Mari Branellek a oa ginidik euz a barrez Gwiseni: paket e oe e ti intanvez ar Gwenn, e kear Kastel-Paol e peleac'h a oa kure. Breujou Brest her barnaz d'ar maro: he verzerenti a erruaz d'ar iaou-gamblid, er seitek a viz ebrel 1794: hoalet a oa a zeiz vloaz ha tregont. He venosiou a zo bet roet d'in gant eunn intanvez goz, euz a Lesneven* ».

Lesneven gant Durand, Enez Vaz gant an ao. Montfort, an heyelep bro : dudius ar gavadenn.

♦ ♦

Da gentañ setu amañ testenn an ao. Montfort, dres evel m'am eus anezi :

Testamant an Aotrou Branellec, kure euz ar C'hastel, dibennet e Brest, e mis Abril 1794.

1

Douguet eo an arrét,
Ne deus muy a dermen.
A zaou e zint roet
Da choaz gant al lezen,
Da renonc d'ar feiz
Pe beza dibennet !
O devez cruel ha calet !

2

Mes me choas ar maro
Euz a greiz ma c'halon
Ag sur a brefero
Ar gwir religion
Da ul fezen impi,
Eun doctrin ampoezon,
Sourcec a herdicion.

3

Ma c'hrim ag ma zorfet
Dirac au nation
Eo m'am euz prezeguet
An aviel guirion
Condaonet el lezen
Gant an herefiquet
Ivez gant ar schismatiquet.

4

Na brezeguen netra
Ne voar gwir gristenien,
Gant ma goad her zinan,
Me a varfe laonen,
Ia eur poezon eo
Hag eur poezon mortel,
Ivez ar maro eternel.

Testamant an Aotrou Branelleg

En e bennad-skrid diwarbenn *Alan Durand*, war Arvor, niv. 133, e note Loeiz Lokournan, e oa bet oberour « Ar Feiz hag ar Vro » (1), re ziskibl da Germarker evit bezañ chomet hep kempenn ar gwerzioù hag ar skridoù bet dastumet gantañ diwar-benn an Dispac'h Bras. Kement hini en deus lennet peseurt brezoneg a veze implijet araok ar Gonideg, a oar e veze mastaret pep skrid gant gerioù gallek e-leiz. Ha brezoneg dic'halleg da vat eo hini an testennoù embannet gant Alan Durand.

Pez a vank eo gallout keñveriañ levr Durand gant ar skridoù gwirion, da welout pe vras pe vihan eo bet ar c'hempenn graet gantañ. Unan koulskoude a zegasan deoc'h amañ hiziv, a vo talvoudus-kenañ evit ur seurt studi.

Dleout a ran ar werz-se da vadelez an ao. *Yeun ar Gov*, noter Gouezeg, daoust n'eo ket eñ an hini en deus dizoloet anezi, met an ao. *Montfort*, person Sant Marzin Montroulez. Kavet e oa bet gantañ e touez paperioù koz en doa bet diwar ur person a Enez Vaz. Setu peza lavar e-unan : « *War a sonian, gwerz an ao. Branelleg, a zo bet dastumet ganen a-ziwar ur werz koz paper louet, hag am eus roet d'ar Chaloni-se* (2), *gant ur guchennad vat a sonioù koz all bet kavet e mesk levrioù bet d'ur person a Enez Vaz, demdost da Roskov. He dastumet am eus evel m'he c'havis, ha da grediñ eo, eo bet savet da gentañ gant ar merzer kalonek-se, evel m'emañ-hi, rak diouz he doare mont dezi ha lavarout, ez eo an hini gwirion* ».

(1) *Ar Feiz hag ar Vro, 1789-1814*, moulet gant *De Lamazelle*, e Gwened 1847.

(2) An ao. *Perennes* eo ar Chaloni a zo kaoz amañ anezañ.

5

Pobl dign euz a druz,
Eur vech c'hoaz kent mervel,
Kuitta da zallentez,
Dalc'h mad d'an Aviel.
Malheur, mil gueich malheur
Da nep n'hen heulic ket
Rag assur e vezo daonet.

6

Digor da zaoulagat,
Kren gant spont ha gant horror,
Me a ia, gant ma goad,
Da ziskuez da error.
Ia, evit ma feiz
Sourcen ar virionez,
Pobl direiz, me ro ma buez.

7

Lavar c'hoaz, mar kerez,
Pobl ingrat ag barbar,
Ez eo var zigarez
Caout madou an douar
Em beuz bet refuset
Dont da bresti ar Sermant
Ha souffr kement all a dourmant.

8

Mes perac, ma Jesus,
En em justiffa
Dirac tud malheurus,
Tud ar re injusta,
Heretiquet direiz
A zistruch en arraich
An Ilis ag ar Gristianaich ?

9

Selaou, te ma breur ingrat,
Breur impi, infidel :
Crial a ra ma goad,
Evel hini Abel,
Vengeañ en da enep,
Enep da grauté
Hag enep da impiété.

10

Breur criz ag dinatur
Ha te hell c'hoaz souten
Eun doctrin ken impur
Ha ker cruel lezen ?
Red e vez possedet
Mar deuz-te da heulla
Tirantet a zeu d'am laza.

11

Eur veich c'hoas, ma breur ker,
Savete da ene
Evit Ilis hor Salver
Ha renonc pront d'as le,
Sourcen euz ma malheur,
Euz da zaonation
Ag malheur ar bobl er c'hanton.

12

Ped mil a eneou
E teuz dija collet
Dre da goall exemplou,
Te ha da gonsortet ?
Touerien malheureuz,
Partout e rit brezel,
Ma Jesus ! d'an Ilis santel.

13

Eur veich abandonnet
Gant ho crac, ma Doue,
Evel dour e efent
Pep sort iniquité:
Arruet en abim
Eur pec'her caledet
Pep crim so ganta comettet.

14

Sclerañ ho daoulagad,
Ma doue, d'ar re zall
Hac e faveur ar re vad
Pardonnit ar re fall.
Lakit mar plich ganeoc'h,
Mar deo ho madelez,
Ar peoc'h er rouantelez,

15

Gant ho crac, ma Jesus,
Me a andur laouen
Pep sort poaniou grevus
A raf ma bourrevien.
Me varf en hoc'h Ilis,
Ma c'horf a berisso
Mes ma feiz, sur, a driumpho.

16

Ra teui ma maro,
Ma Zalver, ma Doue,
Da rei ar peoc'h d'am bro
Ag an tranquillité,
Ma vezo hoc'h hano
Keit all zo blasphemet
E pep bro meulet, henoret.

17

Ma brassa calonat
O quittat an douar
Eo ma teuent ken ingrat
Evit amprisona
Ma madoberourien,
Ma brassa mignonet,
Abalamour m'ho deus ma loget.

18

Courach, patiented,
Intanvez ag minor paour,
Doue en deuz prometted,
Evit eur verennad dour
Roet en he hano,
Recompanç eternal
Ag ho pezo goude mervel.

19

Ma breudeur beleien,
Ne gollit ket a gourach,
Labourit da souten
E Franç ar cristianach,
Da c'hounit eun ene
Disprijit ar maro
Ag Doue ho recompanso.

20

Adieu pobl ar C'hastel,
Ma fenitanted ker,
Bezit ato fidel
Ha dalc'hit mad d'ar feiz,
Nep a goll he vuez
Abalamour da Zoue
Certenamant e zavete.

21

Adieu ma breur Guillou,
Adieu, ma breur Gabriel,
Arretit ho taelou.
Er relijion santel
E keffot motivou
A gonsolation;
Heullet-hi a greiz ho calon.

Requiescat in pace. Amen.

♦ ♦

22

Ia; sur, ma Doue,
Me a ra volontier
Euz ma buez, ma ene,
Eur sacrific antier.
Bezet deoc'h agreabl
Pardonnit, me ho ped,
Tud coupabl ag tud dirollet.

23

Ma breudeur beleien
Nevez so merzeriet
Oc'h euz ho curunen
Sur en Env recevet,
Pedit e vajeste
Da rei d'in ho courach
Mam bezo ar memez avantach.

24

Evel ar Vadalen
Dirazoc'h prosternet
Gant glac'har ag anquen
Me a vouel ma fechet,
Ma Doue, pardon, pardon
Ha ne zisprijit ket
Eur galon contristet.

25

Arruet eo eta
Ar fin euz ma exil,
Quittat a ran gant joa
Eur bed leun a heril
Vit receo ar gurunen
En deuz Doue preparet
Da nep ho deuz perseveret.

26

O devez dudius !
O laouenediguez !
Mont da gaont ma Jesus
En he rouantelez.
Buhan en eun instant
Ganta er Baradoz
Eternelamant da repos.

Bremañ e vo aesoc'h gouzout peseurt c'hwennerez hag adstummerez a oa kustum da Germarker ha d'e ziskibien. Evit-se e vo awalc'h dimp degas amañ penn kentañ an *Testament* hervez testenn an aotrou Durand.

E eilskrivañ a ran, evel m'emañ er bajenn 276 eus e levr :

Menosiou diveza ann Aotrou ar Branellek
(iez Leon)

War don : *Sanctorum meritis*

Ar varn a zo douget	Me zilenn ar maro
N'ez euz mui a dermen ;	Euz a greiz va c'halon,
Dilenn 'zo d'in roet	Ha me a gemero
A zaou gant al Lezen,	Ar gwir relijion,
Pe dinac'ha ar Feiz,	Lec'h heul lezen direiz
Pe beza dibennet :	Eur gampr kontammet holl,
O kinnig ha kri ha kalet !	Ha mad da gas ar vro da goll...

Ur mat a skrivagner e oa an aotrou Durand, ne gav ket deoc'h, evit dont a benn eus e daol en ur stumm ken brav-se !

M. G.

O Pennaouin warlerc'h Kloareg ar Veuzid

gant L. LOK

Goude lenn niverenn ziwezañ Studi hag Ober, n° 20, on bet o pennaouin warlerc'h Kloareg ar Veuzid e park an Itron Saint Prix, kutuilherez gwerzioù ha sonioù brezonek hag em eus dastumet an dornadig-mañ.

Emilie Barbe Marie Guiton a voe ganet e Kallag, departamant Aodoù an Hanter-Noz, d'ar 7 a viz ebrel 1789. Merc'h e oa da Ber Ian Guiton, alvokad ar Breujoù, ha barner a beoc'h, ha da Varba Franseza le Denmat.

Emilie a zimezas d'ar 17 a viz gwengolo 1816 e Kallag, gant Charlez Joseph Andre Tixier Damas de Saint Prix, oadet a vloaz ha daou ugent ganet ma voe e Brest d'ar 6 a viz kerzu 1775.

Charlez, bet ofiser war vor, a oa o chom e Landreger. Mab e oa da Andre Tixier Damas, aotrou Saint Prix, bet ivez kabiten war listri ar Roue, ha da Vari Franseza Yvona Cabon, o daou aet da anaon. An daou-mañ a oa bet euredet e Lesneven d'an 28 a viz here 1766.

E Kallag, deiz eured Emilie ha Charlez, Guillaume Jacques Felix de la Boissiere Ralazarou, 36 vloaz, o chom e Sizun, breur kaer da Charlez, ha Charles Michel de Bremoy, 53 vloaz, kabiten listri a vrezel, ur mignon, a voe da dest evit ar gwaz nevez.

La Boissiere a oa breur-kaer dre bezañ bet dimezet, d'an 29 a viz gwengolo 1807, e Wiseni, da c'hoar Charlez Saint Prix.

Diouz tu ar plac'h nevez edo da dest : Philippe Mathurin Restguen de Denmat, 78 vloaz, o chom en e leve, e Montroulez, eotr, ha Yann Vari le Graet de Kerouvriou, 48 vloaz, mignon, o chom en e leve ivez e Montroulez.

Eured an iliz a voe graet e Botmel, un drev eus parrez Pluskellig; war roll an iliz ez eo douget: Charlez, mab da Françoise Perrine de Cabon, ur fazi eta. Pierre Jean Guiton a zo « avocat de l'ex-Parlement de Bretagne » ha n'eus meneg ebet eus testoù Saint Prix hag o sinadurioù n'emaint ket e traoñ ar roll.

E 1819, an Ao. hag an It. Saint Prix a zo c'hoaz o chom e Landreger hervez roll rakbrenerion Dictionnaire Celto-Breton ar Gonideg. War roll proferion Bez ar Gonideg, e 1839, e Iennan

anvioù an Ao. Saint Prix, perc'henn, Charlez Saint Prix, Philippe la Boixiere, tad, perc'henn, Marie, Jean hag Emilie Saint Prix, C. la Boixiere, mab, o chom, holl e Montroulez.

War Arvor (17 ha 24 eost 1941) em eus savet ur pennad diwar buhez hag oberoù Yves Moal, person Sant Varzin Montroulez. Evel kalz bretoned, e pep amzer, hemañ a gave dezañ e oa doare skrivañ ar Gonidec da vezañ gwellaet. Kregiñ a reas eta gant un doare nevez a dlee reiñ da anaout en ul levr anvet : Kroas haoür Enreugoulp. Lennit ar ger-mañ dre e benn a-dreñv hag ho pezo : Plouguerne. N'ouzon ket perak al levr a chomas divoul, a gredan. Koulskoude 277 niverenn a oa bet rakprenet ha paet kalz anezo. E-touez ar rakkrenerion emañ ano an aotrou Kerouviou, hag hini an It. Saint Prix, mamm.

Araok mont da chom da Landreger, familh Saint Prix a veve e maner Lanvengat, e parrez Gwiseni. Lanvengat a zo ti-ouenn ar Boulpried. Yann Fransez Poulpry a oa unañ eus paeroned Yann Frañsez ar Gonidec, ar yezadurour brudet. Hemañ, da vare m'edo Charlez Saint Prix o chom e Lanvengat, a rae e annez e Kergoff, ti aotrou Duplessis Quinquis, mab kaer aotrou Lesguern Kerveatoux (Plouarzel). C'hoar ar Gonidec (e hanter c'hoar da vihanañ) a oa plac'h gant an aotrou Lesguern.

Kergoff ha Lanvengat a zo tost-tost an eil eus egile. Charlez Saint Prix hag ar Gonidec a oa mignoned bras. Gonidec a rae « va amezog » ha « te » anezañ. Ganet e voent o daou e 1775. Ur stlabez kerent e oant ouzpenn. Mamm Charlez, ginidik a Gernouez, a oa c'hoar da Vari Michelle Cabon, gwreg François Louis de Penfeunteunioù. Gwaz kentañ mamm ar Gonidec a oa ivez ur Penfeunteunioù.

Kerentiez all a oa etre Saint Prix hag ar Gonidec a zaou du. Mamm ar Gonidec a oa Pohon e ano. C'hoar he zad a oa gwreg Tangi Provost ha breur hemañ, Alan e ano, a oa dimezet da Vari Franseza Penfeunteunioù, merc'h da C'habriel ha da Vari Ann Cabon eus Kernouez. Doare rouestlet a zo gant ar c'hudennoù-se ha lod o c'havo didalvez. Kaout a reot un devez ben-nak nen int ket.

Penaos e oa Saint Prix kar d'ar Jeneral le Flo ? Dre ma timezas Mari Celeste Cabon gant Per Condamain. Merc'h an daou bried-mañ a zimezas gant Agathon Vincent Bernard le Flo.

Ha bez eo bet hentchet an It. Saint Prix war an dastum sonioù gant ar Pengwern ? N'her c'hredan ket rak an itron a grogas gant an dastum wardro 1820; Pengwern a oa neuze 13 bloaz hepken. Krediñ a ran kentoc'h ez eo mignoniez he gwaz gant ar Gonidec penn kaoz. Met war an hent emañ ivez Freminville. Klask a rin gouzout hiroc'h.

En dastumadenn an itron miret e Levr di broadel Bro-C'hall, emañ (Studi hag Ober, p. 19, n° 20) « Ar Kombat a tregont (mister) ». Pevar c'hent-komz ar mister-se (prologues) a zo bet roet gant he mab, e 1890, d'ar c'hevredad « Les bibliophiles bretons ».

Diwar-benn Margodig la Boissiere (Studi hag Ober, p. 25), s.o. Fureteur Breton, avril-mai 1910, p. 134-136.

Diwar-benn Kervegant (parrez Plouzelambr) hag an Tourelou, s.o. L. Le Guennec « En Breiz-Izel autrefois », p. 188.

L. LOK.

Studi hol Lennegez Kristen

War « Arvor » an 20 a viz kerzu 1942 (niverenn 102) e c'hel-
led lenn al linennoù-mañ :

« Harpañ a dleomp ober hol labour war anaoudegez don an
oberennoù katolik estren; an troidigezioù hon eus ezomm a zo
bet bouc'het gant « Gwalarn » ha gant « Studi hag Ober » met
kalz a c'hom da dreiñ : e saozneg, oberoù F. Thomson, Chester-
ton; e germaneg, re Cyril Verschaeve, e galleg gwellañ pajen-
noù E. Hello. Anat eo, an oberenn ar muiañ a bouez da lakaat e
brezoneg eo ar Bibl, an Testament Nevez da gentañ (hanter
c'hraet eo al labour gant kloer Studi hag Ober); evit ar veleion
e ranker ivez kaout dastumadoù sarmonioù, levrioù kantikoù
kendoniet ».

Ur soñj-mat eo a dra sur lakaat e brezoneg pennoberoù al
lennegezioù katolik estren. Met, daoust ha n'hon eus ket ul la-
bour all da ober a-raok, ul labour pouezusoc'h ha talvoudusoc'h
evidomp-ni? Ma n'hon eus ket a wir lennegez koulz lavaret, ur
bern skridoù kristen hon eus evelato: misterioù, kantikoù,
pedennoù hag all o tennañ kalz-pe nebeut d'al lennegez. Daoust
ha ne vije ket mat o studiañ a-raok pleustriñ war al lennegezioù
estren? A-raok mont da brenañ un dra bennak e ti ar marc'ha-
dour, fur eo klask er gêr da welout ha n'emañ ket ganeoc'h dija.

Gout a ouzon ervat eo brudet an darn vrasañ eus ar skridoù-
se da vezañ didalvoud, hir hag enoeus da lenn. Daoust hag int
bet studiet-mat, avat, n'eo ket hepken e sell eus ar skiant pe eus
ar yez, met ivez e sell eus al lennegez, da lavarout eo eus ar
gened a c'heller kavout enno? N'her c'hredan ket.

Er bern skridoù-se e rankfed evelato kavout pennadoù kaer;
pozioù rimet stummet brav dellezek da vezañ dibabet ha das-
tumet en ul levr, d'an holl Vreiz-Izeliz d'o zañva ha d'o deskiñ
dre eñvor.

Daou pe dri bloaz'zo, ar skrivagner ha kazetenner gwenedat
I. an Diberder a dennas e « Feiz ha Breiz » evez an holl war
oberennoù ur skrivagner nebeut anavezet: Ar Richou. Ha mad
a reas. Ar skrivagner kernevat Yeun ar Go, diouz e du, a em-
bannas pedennoù e tro ar memes mare. Meuleudi dezo o-daou.

Evidon-me, daoust n'am eus ket darempredet kalz hor skri-
doù krenn-vrezonek ez on bet souezet, ur wech, o lenn en
« Noueloù » bet adembannet gant Kervarker er « *Revue Celti-
que* » (1) ur poz rimet am' eus kavet kaer meurbet, skrivet en
ur yez eus ar reisañ hag eus ar glanañ. D'am meno, ne oufed
skrivañ netra freskoc'h na koantoc'h diwar-benn ginivelez hor
Salver. Setu eñ amañ :

« *Neuse an Eal vuhel pan he guelas*
« *Hep goap na brut astut he saludas*
« *A comsaou bras; hac a lauaras sur :*
« *Mary dynam, merch flam, na estlam quiet*
« *Rac ez corff guen ez eo cren dysquennet*
« *Iesu Roue 'n bet, da bout net ganet pur.* » (2)

Ma ne vefemp ket tud die'houzvez eus o feadra, evel m'e-
maomp, e vefe kavet ar gwerzennoù koant-se dindan ur skeu-
denn en hon holl levrioù oferenn hag an holl gatoliked eus
Breiz o goufe dre eñvor.

♦ ♦

Ne gav ket din evelato e vo fonnus an eost. P'hor bezo kavet
un hanter-kant pe ur c'hant pajennad bennak e giz-se e kav din
e vo echu. Arabat disoñjal, avat, hon eus ur park all a c'hellomp
pennaouiñ ennañ. Lennegez kristen Iwerzon eo a fell din komz
anezi amañ. Studiet aketus e rankfe bezañ gant ar Vretoned (3).

Amañ e kavomp daou rummad oberennoù : ar re bet skrivet
e latin hag ar re bet skrivet e yez ar vro. en iwerzoneg. Delle-
zek int o-daou da denañ hon evez.

Pa soñjomp, souezus a-walc'h eo n'eo ket bet lakaet c'hoaz
e brezoneg oberennoù abostol bras Iwerzon, Sant Padrig, hag
int talvoudus hag o tennañ d'an daou rummad emamp o paouez
komz anezo. Lakaet e vez war e ano e « *Gofezadur* » hag al
« *Lizer da Gorotikus* », o-div e latin, hag unan all e gouezeleg
« *An Fhadidh Fiaidh* » anvet c'hoaz « *Lorica* ». Savet e voe ar
ganaouenn ziwezañ-mañ ur wech m'edo ar Sant o vont gant e
vignoned da Dara, kêrbenn Iwerzon d'ar mare-se, da vizitañ
ar roue Laoghaire. Muntrerion a oa bet lakaet gant ar roue d'o
lazañ met krediñ a rejont, war a vez lavaret, e oa eus ar sant
hag e vignoned ur bagad demmed a oa o tremen e-biou hag

(1) Levr. X, XI, XII ha XIII, etre 1889 ha 1892.

(2) Rev. Celt. Levr. X, paj. 307

(3) Un tañva kaer meurbet hon eus bet eus lennegez kristen Iwer-
zon gant « Buhez Sant Vreandan » bet embannet gwechall gant Gwa-
larn. Perak n'eo bet moulet morse an oberenn gaer-se e stumm ul levr ?

e-giz-se eo e c'hellas ar re-mañ tec'hout. Abalamour da se eo e vez anvet ar ganaouenn « Youc'h an Demm ».

Bez' ez eo anezi ur skouer eus ur seurt barzoniez hep klotennoù pe hanter hep klotennoù a vez graet anezi « rosg » en iwerzoneg. Ar yez anezi, daoust dezi bezañ koz, a zo bet cheñchet tamm-ha-tamm. Setu amañ, lakaet e brezoneg, un darn anezi. Emañ Sant Padrig o c'hervel an Dreinded d'e sikour :

« E Tara hiziv e c'houlennan nerz galloudus an Dreinded...
Krist, va diwall hiziv diouz ar c'hontamm, al leskiñ, ar beuziñ, ar gouli, din da c'honit gopr ul labour meur.

Krist ganin,
Krist dirazon,
Krist war va lerc'h,
Krist ennon,
Krist dindanon,
Krist a-us d'am fenn,
Krist war va zu dehou,
Krist war va zu kleiz,
Krist e kolon pep den a gomzan outañ,
Krist e genou pep den a gomz ouzin,
Krist e pep lagad a sell ouzin,
Krist e pep skouarn a glev ac'hanon,
E Tara hiziv e c'houlennan nerz galloudus an Dreinded,
Krediñ a ran en Dreinded...
Domini es salus...
Salus tua, Domine, sit semper vobiscum.
Amen. » (1)

♦ ♦

Amañ am eus degaset diw skouerig eus ar pezh a c'heller kavout en hol lennegezh kristen. Spi am eus e vo kavet labourerion da bleustriñ warni.

FARNACHANAVAN.

(1) Hervez ar pennad gouezelek « An creideamh, an ghaedhig, an gaedhealachas ». M. C. Beausang do scriobh, Bonaventura, Goafiv, 1937, p. 138.

Tud vrudet Lokireg : Teod-Aour ha Bilzig

E 1938 e prenis ul levrig anvet *La Littérature bretonne depuis les origines jusqu'au XVIIIe siècle*, prezegenn graet gant Loeiz Herrieu en Oriant. Un diverrañ eus istor hol lennegezh a oa en e 32 pajenn, gant pennadoù brezonek hag o zroidigezh c'hallek, kentelius d'an nep a zo berr e skiant war al lennegezh vrezonek ha plijus da lenn.

E penn kentañ ar bloaz-mañ, pa voe embannet edo o tont eus ar wask, gant an hevelep ano hag aozet gant Herrieu, ul levr a 222 pajenn dezañ, e soñjis : « Setu istor al lennegezh emeur o c'hedal ugent vloaz 'zo digant unan bennak, un istor berr, klok awalc'h koulskoude, difazi, hag a vezo ur benveg ret e gaout e pep levraoueg; e ano hag e briz a ziskouez splann petra eo ». Ha padal em eus e gavet treut (strizadurioù a zo, gwir eo... zoken war ar boued spered), daoust d'an danvez am boa, a greden, berniet er gazetenn *Arvor*, diwar benn al lennegezh, evit skoazellañ an nep a garfe. Ar brezoneg a zo bet lezet a gostez; al levrennadur, p. 121-122 a zo chomet ar bloavezioù hag ar voulerion anezañ a istribilh, ha p. 227-228, ar bloavezioù.

En desped da se en deus graet mat Loeiz Herrieu o reiñ deomp an diverrañ-se (1). Klevet em eus lavarout edo F. Elies-Abeozen krog mat gant un tamm all eus istor hol lennegezh. A nebeudoù e teuo ar Vretoned da c'houzout an istor-se... gant ma ne vezo ket desket dezo, war un dro, gwirionezioù ha fazioù.

Pevar lizer a zo degouezet ganen demheñvel da c'houlenn : « Ha gwelet hoc'h eus fazi ar bajenn 47, ar beleg al Lae lakaet er memes sac'h gant Tad Bilzig ».

Ur fazi eo, a dra sur. Moulet eo, hag e chomo. Arabat klemm, rak ahendall, ne 'm bije ket kavet tro da sevel ar pennadig-mañ.

N'on ket evit reiñ un adskrid eus roll ganedigezh ha badeziant *Jean Marie Le Lay*, mab da Yann Vari ha da Franseza Morvan, ganet e Lokireg, un drev eus parrez Lanveur, d'ar 15 a viz kerzu 1749; n'eo ket bet kavet roll badeziantoù ar bloavezh-se

(1) *La Littérature Bretonne depuis les origines jusqu'au XXe siècle*, suivie d'extraits des meilleurs auteurs, gant Loeiz Herrieu, Editions de Dihunamb, Hennebont, 1943.

gant an ao. Neuder, bremañ person Lokireg. Goude bezañ bet (1773-1781) kure e barrez c'hinidik, Y.V. al Lae a voe person Perroz-Gireg betek ar Revolusion. Kuitaat a reas Perroz evit mont da-guzat da Vro-Saoz, e Vorchester tost da Blymouth. Chom a reas eno betek dervez kentañ miz mae 1800 ma touaras e Konkaven (Cancale). Goude bezañ bet aotreet d'ar 4 a viz gouere 1800, gant prefed III ha Gwilun, e tistroas da Berroz. Mervel a reas en e barrez d'an « 22 vendémiaire, an onze de la République » hervez roll mortuachou Perroz, da lavarout eo d'ar 14 a viz here 1802.

Diwar an dra-mañ e c'heller difaziañ *Bulletin diocésain* Kemper 1825, p. 17, hag *Annales de Bretagne*, XLIII, 3, 4, 1937, p. 505.

Ar *Bulletin* a lavar e oa an aotrou Lae ur prezeger dispar hag e oa lezanvet Teod Aour. Brudet e oa gant ar vrezonegerion pell goude e varo (s.o. Arvor : P.M. Brouster 14 gwengolo 1941). Ha skrivañ a reas sarmonioù ? Hervez Pengwern (Biographie Bretonne, p. 269) int bet devet pe roget. Ne vije ket bet ar brezoneg anezo ken fall hag hini e genamzeridi, a c'heller krediñ, goude lenn e oberenn, rak ne anavezet nemet unan. Moulet eo bet gant anioù disheñvel avat, ha meur a dro, ha gant danvez disheñvel e pep mouladur.

Setu anioù ar mouladurioù.

Abrege deus a Histor ar Revolution Franç laquet e gouers gant an aotrou Lay, person-deus a barous Peros-Quirec, en pad e exil en Bro Zaoc, Saint Brieuc, Prud'homme 1817, in 12, 12 p.

War embannoù Ledan em eus gwelet un draig bennak o reiñ da grediñ ez eo bet moulet gantañ e 1818. E eilskrivañ a reas hemañ war e gaieroù hag a zo miret e levraoueg Ker Vontroulez.

War embannoù Ledan e lennis ivez, « Juin 1836. *Reflexionou christen var revolusion Franç* rimet evit instruction ar Vretonet gant an A. Lay, Person Perros, epad e exil e Bro sauz, 119 p. On souserit chez Ledan, imprimeur Libraire à Morlaix ». Hervez Daniel Bernard (*Annales de Bretagne* XXXII, p. 489-508) e vije bet goulennet aotre da voulañ 1000 skouerenn in 8, 7 follenn 1/2. An *Annales de Bretagne* XLIII, 504, a lavar eo bet moulet er bloavezh-se (120 p.).

Ledan a advoulas ar *Reflexionou* en 1850, in 12, 112 p.

Ur mouladur all a voe graet gant Tanguy e Gwengamp (ha n'eo ket e Lanuon) e 1839, 117 p.

Ar mouladur nevesañ eo hini Hamon. Montroulez 1923, in 8, 32 p.

Sellit ouz : *Emile Souvestre* : Le Finistère en 1836, p. 117. *Luzel*, Revue de Bretagne et de Vendée, XIX, p. 866, p. 304-340 (advouladur). *J. Penguern*, Biographie Bretonne de Levot, p. 269. *Revue celtique*, XV, 412; XVI, 358. *Annales de Bretagne*, XLIII, p. 504-563 (advouladur).

François Marie Le Lay, eñ, a voe ganet e Lokireg ivez d'ar 24 a viz eost 1859, da ziv eur diouz an abardaez. Yann Vari e dad a oa martolod; Mari Jan Coquin a oa ano e vamm. Ganet e voe Fanch er bourg. Da destoù en ti-ker e voe ur mengleuzier hag ur c'here. Roll an ti-ker ket sinet, na gant an tad, na gant an testoù: dizesk e oant.

Da baeron e voe Fanch Mari Le Lay ha da vaeronez Loeiza Coquin. An aotrou Bihan-Poudec, person a vadezas Fanchig.

Setu petra a verk roll an ti-ker hag hini parrez Lokireg.

Ar paotr a resevas Sakramant ar Gouzoumenn d'an 2 a viz mae 1872. N'anavezan ket devez e bask kentañ.

Ar pezh a ouzon eo e kemeras an hent da vont da veleg gant skoazell medisin e barrez : Hiasint ar Barzig. Ne gendalc'has ket gant an hent-se; heuilhañ a reas un all a gasas anezañ da gelenner da Bondivi. Gonezet gantañ e retred e tistroas d'e vro c'hinidik. Maer Lokireg eo bet Fanch al Lae eus a 1928 da 1936. Evit die'hoantañ ar frioù kurius, lavaromp ouspenn e timezas div wech.

En tu all d'e oberoù brezonek, ne sell ket ouzomp e vuhez, nemet diouz ret evit intent traoù 'zo.

Marvet d'ar 24 a viz mae 1937, da 11 eur da noz, Fanch al Lae a voe beziet d'ar 27 e bered e barrez goude bezañ bet kofesaet ha resevet sakramant an Nouenn, a lavar paperoù Lokireg.

Diglok eo va roll eus e oberoù... strizadurioù a zo, war ar beajñ evit mont da furchal.

D'an *Annales de Bretagne* e roas Fanch pennadoù istor (XVII; XIX; XXI; XXIII; XXVII; XXVIII), ar *Pillaouer* gant an ton (IX, 3, 1894) hag ar *Bonomie* (X, 2, 1895) gant an ton.

Ebarz an *Hermine* 1902, 3, 4, em eus lennet gwerzennoù savet gantañ: *Diou sonig*, *An diou c'hoar*, *Al lilienn*, *An alc'houeder*, *Ginaouek*; *Dre an deiz ha dre an noz*.

War *Buhez Breiz* 1923 e kaver: *Dion vleunennig* ha *C'houe-c'hadennou*; 1924, *Kousk va c'halon*, *Huñvre*, *Dihan*, ha dreist-holl *Bilzig*. Al levr-mañ a lakaio ano Fanch al Lae da vezañ brudet keit ha ma vo ano eus ar Brezoneg.

Job Ollivier, krouer ha rener *Buhez Breiz* a gemeras preder da lakaat ober ul levr gant Bilzig e ti ar Gwaziou e Kemper e 1925, 183 p. dezañ. Mouladurioù *Buhez Breiz* a zo unan eus an talvoudusañ dastumad levrioù bet moulet e Breiz diouz doare an dud a gar brezoneg yac'h, pinvidik ha poblel war un dro. En dastumad-se emañ: G. Milin, Gwechall goz e oa; Y. Crocq, Eur zac'had marvailhou; E. ar Moal, Pipi Gonto; Lan Inisan, Toull al lakez; Luzel, Kontadennou ar bobl en Breiz Izel; Luzel, Ma C'horn Bro, Sonioù ha Gwerzioù. Plas Bilzig a oa en o zotez.

A-dreuz Lenn

MOJENN AR MARO ???

Darbet eo bet din taerñ (ur paotr taerus on, a sonjot), pa 'm eus lennet en deiz all, e felle da hiniennoù treiñ « *La légende de la Mort* » gant « *Mojenn ar Maro* ». Ar Maro, ar Maro? emezon-me, n'eo ket ar Maro, met MOJENN AN ANKOU. Ar re o deus klevet a-bell pe a-dost, an dud o tisplegañ traoù heñvel ouz reoù levr ar Bras, a oar ez eo se Mojenn an Ankoù.

Souezus evelkent paz eo ur beleg an hini a dle advevaat ar soñj eus an doue koz, a fetisac e skeudenn evit hon Tadoù, kement a sell ouz bedoù kevrinus ar c'hañv hag ar maro ! Kement hini en deus lennet gant un tamm evez Mojenn an Ankoù gant ar Bras, en deus merzet penaos eo bet degaset betek ennomp gant daslavar ar bobl, hengounioù koz-koz o kemer o gwrizioù araok ar Gristeniez, e faltazierez ar Baganiez ragistorel. En amzer-se moarvat, karr an Ankoù ne oa ket un dumporell bennak, o stor-lokal gorrek en hentoù-treiz ar vro, met ur c'harr-emgann. An Ankoù, ne oa ket ur fale'her-noz o vont da vediñ korfoù an dud, met ur brezelour, o tiwaregañ diwar e garr herrek, biroù a ouie tizont e kuz ar c'halonou. Sellit eta ouz skeudenn an Ankoù a-us da binsin-dour ar Garnel er Roc'h-Morvan (he c'havout a c'hellit e *L'art breton* gant *Waquet*, eil levrenn, p. 108). Laouen on o vezañ maz eo un iliz he deus miret dimp en hor bro an hengoun-se en e nerz splann. Mar he deus ar Gristeniez diskaret ar gredenn en doueoù koz, mar he deus skubet anezo diwar dachenn ar boudoù gwirion, he deus miret anezo war an dachenn a oa o hini hag a dlefant bezañ miret bepred, hini ar faltazierez hag ar skeudennerez. Kement tra denel a zo dimp, kristenien, ha skeudenn an Ankoù gwareger kadarn war e garr-emgann...

♦ ♦

ANVIOU LEC'HIOU BREIZ UHEL

Peogwir en deus teurvezet Th. Jeusset degas ano eus Gwaz-gwenn (Sav. niv. 30) en e studiadenn diwar benn anvioù lec'hioù Breiz Uhel, n'hellan ket chom hep reiñ dezañ va ali war e labour. Talvoudus a gavan e esa. ar c'hentañ war un dachenn diaes-tre. Talvoudus, rak n'hellomp ket, ni Bretoned, chom gant stummoù

gallek anvioù Breiz Uhel. Ober a reomp gant Roazon, ha n'eo ket gant Rennes, ha ret eo klask petra a vije deuet da vezañ e Brezoneg, mar he dije ar bobl kendalc'het d'ober ganto, an anvioù all n'anavezomp bremañ nemet ar furmioù gallek anezo. Labour diaes, rak dav eo klask piz stummoù gwechall an anvioù-se, ha goude-se martezeañ petra e vijent deuet da vezañ e genoù ar vrezonegerion. Labour diaes, hep bezañ die'hallus, dre maz anavontp awalc'h bremañ pennreolennoù soniadurez ar brezoneg.

Peurliesañ e chomer a-du gant Th. Jeusset. Hiniennoù eus an anvioù kinniget a laka koulskoude da vezañ nec'het. *Chasné* a vefe a gav din, *Kaenez*, en abeg d'an *s* a zo en ano galleg. *Escoublac* a vefe *Eskoblec'h*, ha n'eo ket *Eskoblenn*; *lac*, er ger *Escoplac*, n'eo ket deuet eus *lacus*, met eus *locus*, evel ma lavar an destenn degaset; al *lacus* latin e-unan a zo er brezoneg *loc'h*. N'eus forz penaos n'eo ket *Eskoblenn*. Klasket em eus e *Saints Bretons* gant *Loth*, penaos e c'helle *Langueux* bezañ *Langoneg*. Ur fazi a zo amañ. Komz a ra *Loth* eus *Langueux* dindan ano *Sant Caioc* (*Saints Bretons*, p. 17). *Langueux* a vefe e brezoneg *Langaeog*. Evit *Lanvale* e vefe gwelloc'h skrivañ *Lanvalae*, ha memes tra evit *Plouvalae*. *La Méaugon* deuet eus *Lan-meogon* (*Sts Bretons*, p. 86), diwar skouer *La Harmoye* evit *Lan-Hervoed*, a zo ur martezead a hañval bezañ gwir; n'eus forz, ne vefe ket *Lanvongan*, met kentoc'h *Lanvaegon*; n'eo ket ano *Sant Maogan* pe *Mougan* a zo amañ, met marteze hini sant *Maeog*. Gwelloc'h e vefe bet diforc'hañ ar gerioù brezonek evit *La Mée*, ha *La Meu*, o treiñ *la Mée* gant *Meon*, ha *la Meu* gant *Meeun*. A-hend-all eo bet re dechet an oberour d'ober gant *Plou-*, pep tro. E lec'h *Plougonwal* e vefe gwelloc'h *Plogonwal*. *Plouezan* a seblant bezañ ur fazi : *Estan* pe *Esten* a vefe chomet digemm; *Plestan* a zo da lezel evel m'emañ, evel *Pleven*, pe kemer *Ploestan*, *Ploeven*. *Ruminiac* a vefe aet hep mar da *Ruviniég* ha n'eo ket da *Ruminieg*, evel *Rumoldus*, da *Ruvel* goude bezañ tremenet dre *Rumol*. Hevelep evezriadenn evit *Romanieg*, *Remazil*, *Romilieg*, lec'h e vefe troet ar *m* da *ñv*, *Roñvanieg*, *Reñvazil*, *Roñvilleg*.

♦ ♦

LEVRIOU NEVEZ

WAR ROUDOÙ AR WERC'HEZ VARI, 20 pajenn, embannet gant Ykam Eskopti Kemper, ra Feunteunig al lez, Kemper.

Kenderc'hel a ra an ao. Chaloni Fave gant e labour evit ar brezoneg en Ykam. Setu ouzpen 12 levrig a welontp o tont ermaez dindan e renerez. Hemañ a zo bet savet evit servijout da sul ar Basion er parrezioù. Lakaat a ra an dud da bediñ war visterioù ar Rozera gant divizoù ha kantikoù, en un doare bev hag eun. Ur blijadur eo dimp gwelout eo bet galvet an ao. Chaloni Fave, da gemer lec'h an ao. Perrot e penn ar Bleuñ Brug.

Ne c'helled ket kaout gwelloc'h rener evit sachañ war e lerc'h pobl kristen hor bro.

KATEKIZOU BREZONEK ESKOPTI KEMPER. — *Va c'hatekiz bihan, Va c'hatekiz krenn. O goulenn digant an ao. Ster, ensellour ar skolioù kristen, Kemper.*

An daou levr katekiz-mañ a zo ar re gentañ eus un heuliad a dle kenderc'hel gant « *Va c'hatekiz bras* », ha levrioù relijion all. O nevezded eo bezañ skeudennet en liv, ha bezañ bet c'houennet un tammig eus ar gerioù gallek. Evit gwir, evit peurvrezonikaat ar gerioù a relijion ez eus c'hoaz kalz labour d'ober, met n'heller ket en un taol, kemman kustumou-lavar aet don e spered an dud. Evel m'emaint, eo an daou gatekiz nevez ur wellaenn yras d'ar pezh a oa en araok. Peogwir eo va micher bururelañ e rin ur rebechig : ar ger *emzenadur* n'eo ket awalc'h evit *incarnatio*; *enkorfidigez* a zo tostoc'h, pa fell d'ar ger *incarnatio* diskouez betek pelec'h ez eo emizelaet Verb Doue; *korf* a zo ledanoc'h e ster, ha tostoc'h da gement tra a zo eus ar bed danvezel, bet kemeret gantañ. Ne blij ket din ivez ar *Pedennoù evit ar Gomunion*, p. 103, rak n'eus nemet un doare mat da aozañ e ene a benn komuniañ, heuliañ mat an oferenn, en em zigeriñ d'ar c'bras o'n em reiñ da Zoue an Tad a-gevret gant hor Salver. Gortoz a reer er c'hatekizoù ur gentel verr ha sklaer diwar-benn lodennoù sakrifis an oferenn hag ar sonjoù a dle bezañ hor re e-pad n'en em zispleg dirazomp.

EUR BARREZIG A VRO-LEON, LANBER, gant L. Lok, *Ti-moulerez kreiz, Roazhon, 120 p.*

Evit kantved parrez Lanber eo bet savet gant L. Lok al levrig istor-mañ. Hag evel kement tra savet gant hor furcher, ez eo ar studiadenn skrivet gant aked, hep lavar ebet diwar faltazi, met pep tra enni diazezet war enklask ha gwir ouiziegezh. An hini kentañ a gav din, e brezoneg, diwar benn istor hor parrezioù eo al levrig-mañ, peogwir n'o deus ket an ao. ao. Abgrall, Perennes, h.a., skrivet o fennadoù en hor yez.

GWERZ LAZADeg SKOLIDIGOù I. V. LOURD MONTRouLEZ gant L. Lok, *Brest 1943, 20 p.*

O ouelañ d'e verc'h vihan lazeta gant ar vombezadeg d'an 29 a viz genver 1943, eo bet skrivet ar werz-mañ, gant teneridigezh ur galon e kañv hag ampartiz un den boazet da blegañ ar yez dtouz e venozioù. 1000 skouerenn hepken a zo bet tennet eus al levrig, o gwerz da dalvezout da sevel ur chapel, I.V. an Aelez, war al lec'h m'edo ar skolig flastret. Goulennit digant an ao. Dujardin, St Renan, C.P. 14.123 Rennes, o kas ho prof evit ar chapel.

MONUMENTS HISTORIQUES, MONUMENTS NATURELS ET SITES CLASÉS DE BRETAGNE, gant André Dézarrois, *Skridoù Breizh, 1943, 276 p., 85 lur.*

Ne oa ket bet c'hoaz embannet roll ar savadurioù hag al lec'hioù naturel eus Breiz lakaet dindan evezierzh ar Stad. Personed hor parrezioù zoken n'ouzont ket mat a-wechoù petra eus o Iliz 'zo bet enskrivet dindan virerezh, petra n'eo ket bet; n'ana-vezont ket an testennoù-lezenn a c'houarn ar mirerezh-se. O c'ha- vout a raint amañ.

CHAL HA DICHAL, gant R. er Mason, *skeudennet get X. de Lan- glais, Dihumad 1943, 104 p.*

Al levr barzonegoù gwenedek-mañ a genstroll en ur mouladur kaer-kenañ, ar pezioù bet embannet gwechall gant an oberour en Dihunamb. Lakaet evelse a-heuliad, e kemeront muioc'h c'hoaz a gened. Hiniennoù a garan kalz evel *E Kervoial, A dreuz d'en Arre*. Heson-tre int. Mestr eo R. ar Mason da dizout gant troioù eun, ur santerez peoc'hus ha laouenaus eus traou ar bed. Mar plij dezañ dremm ar boudoù kentoc'h eget o ene, e oar o lakaat dirazomp en o galloud fetis, bev-buhezek. Degas a ra an oberour da yez ar Varzonez un toullad gerioù gwenedek talvoudus ha dianav awalc'h, evel bebe, bourbl, krizaj, mourb.

Skeudennoù Langleiz a zo kenedus hag heson, nemet ne blij ket kalz din ar re a ra gant linennoù mentoniel. Sec'h eo ar Ventoniezh. Liv gwer ar skeudennoù am bije karet teñvaloc'h un tammig.

TREMA AN HEOL O SEVEL gant J. Kaba, *skridoù Breizh 1943, 96 p. 26 lur.*

Displegañ a ra dimp J. Kaba pezh en deus gwelet ha sonjet o vont eus Breiz da Vadagaskar. Gant gwir dudi e lenner al levr penn da benn. Ar bajenn-glozadur avat ne welan ket perak en deus skrivet anezi. Prederiadennoù ha barnadennoù an oberour war traou ha tud 'zo, n'o deus netra a c'hellfe spontañ un den en deus sellet un tammig ouz doareoù ar bed a vevomp ennañ.

SANT FRANSEZ A ASIZ gant Lan Inizan, *reizet ha kresket gant an Tad Eujen a Wengad, ar Vuhez Kristen, Rosko, 466 p.*

Re izelek eo chomet an tad Eujen, o lakaat e levr dindan ano Lan Inizan, rak daougementet en deus da vihanañ levr Inizan, ha difazieta anezañ. Ur pikol labour eo eta an hini a welomp embannet hiziv, unan savet gant un diskibl gredus da St Fransez, gouiziezh meurbet war gement tra a sell ouz istor e batron hag e urz. An destenn vrezonek eo un dudi he lenn hag ur gwir skouer a gomz-plaen. Aliañ a ran al levr d'ar re a glask tizout e brezoneg ur frazenn gwevn hag eun.

Ar skeudennoù avat a ra siouaz gaou a-wechoù d'an destenn. Hiniennoù a zo mat-tre, ar re treset postek, kreñv, da skouer er p. 60, 115, 323, met reou all ez eus enno ur vriz-teneridigez a zisplij din a-grenn, da skouer p. 277. Evitañ da vezañ dous, ne oa ket sant Fransez un den gwak. Ar pezh a laka droug ennon dreistholl eo an Aeled e stumm merc'hed brav, p. 406, 434. Ra'm digarezo ar merc'hed, n'hellan ket gouzañv an Aeled dindan stumm merc'hed brav. Biskoaz n'hon eus gwelet er Skritur Sakr e vefe en em ziskouezet an Aeled dindan stumm plac'hed, pe un dra bennak etre daou. Met bepred e vez komzet dimp eus stummoù paotred yaouank, kadarn ha kaer. Ne blij ket din muioc'h avat, aeledigoù-bugaligoù an Arz Italiat, a zo ganto, betek va lakaat da heugañ, c'hwez bugaligoù-karantez an arz pagan koz.

Evit an anvioù-lec'hioù am bije kavet gwelloc'h ober gant o stumm italianek gwirion, ha n'eo ket gant stummoù a santer enno levezon ar galleg. *Asizi, Sant Fransez Asizi*, a zo kalz gwelloc'h din eget *Sant Fransez a Asiz; Siena*, kalz gwelloc'h eget *Sien*, h.a.

AN TI SATANAZET, gant Jakez Riou, *skeudennoù gant P. Peron, Skridoù Breizh, 136 p.*

Ne dleer ket klask er romant-mañ soñjoù don na prederouric, met hepken c'hoarz ha fars; ur frazenn bev-kenañ evel bepred dindan bluenn Jakez Riou. Ar re a zo tuet da chom teñval o fenn a gavo didu gantañ, un didu kresket c'hoaz gant skeudennoù dispar P. Peron. Gwellat tresour fentigelloù! Gouzout a ra diskouez splann tu c'hoarzus an dud-se hon eus gwelet kant gwech hag a anavezontp mat en dro dimp.

KONTADENNOU A VRO SKOS, lakaet e brezhoneg gant R. Hemon ha skeudennet gant Joel G. Philippon. *Skridoù Breizh.*

Embannet gwechall e Gwalarn e welomp gant plijadur un eil mouladur eus ar c'hontadennoù kaer-mañ. Rak n'hon eus ket ur bern levrioù da reiñ da lenn d'ar vugale. Gwir eo e kav amañ ar re vras kenkoulz plijadur hag ar re yaouankañ. Skeudennoù Philippon a zo souezus meurbet. Hol lakaat a reont e bed an huñvre hag ar barzud evel en ur vro eeun ha didro.

C'HOARIVA BREZONEK, PEMP PEZH-C'HOARI BERR. *Skridoù Breizh.*

Ar re a glask danvez peziou aes da c'hoari, gant nebeut a dud, peziou kentelius ha c'hoarzus hervez spered ar bobl, o devo o lod amañ. *An div zremm*, reuz-c'hoari gant *Langleiz*; un arvest; ur paotr, teir flach. *E tal ar poull*, gant an ao. *Perrot*; c'hoarzigell en un arvest; ur paotr, div blac'h. *An dakenn dour*, gant *Jarl Priel*; fentigell en un arvest; ur paotr, div blac'h. *Fostus an doktor daonet*, lakaet e brezoneg gant R. Hemon diwar pezh-c'hoari saozneg *Christopher Marlowe*; dek taolenn, div lodenn. *Torfed ar Frer Juniper*, troet gant *J. Riou*, diwar *Herri Ghéon*; c'hoarzigell en un arvest; tri faotr.

LE BRETON PAR L'IMAGE, gant M. Seite, *skeudennoù gant Moriss, Embannadurioù Olole, Landerneve.*

Ul levr deskiñ brezoneg. Yaouank tre ha bev ar skeudennoù, livet eeun gant tonioù heoliet. Testenn ar c'hentelioù savet gant ur c'helenner ampart, a seblant din bezañ diouz doare ar re vihanañ n'ouzont c'hoaz tra ebet eus ar brezoneg. Mont a ra gant aked eus an aesañ d'an diaesañ, hep lezel netra amsklaer. Gant doare skrivañ koz Gwalarn eo bet embannet.

TRAONIENNOU HA KANIENNOU-MOR, gant Lan Devenneg, *Skridoù Breizh, 96 p.*

N'on ket douaroniour ha koulskoude ez on aet betek diwez al levr hep c'hweziñ. Mat am eus kavet ar brezoneg skiantel implijet, mat ar gerioù nevez-ijinet.

Seblant a ra din an oberour bezañ chomet nec'het da dreiñ « profil » e keñver « face » ha « plan ». Setu ar pezh a ginnigfen: *profil, lezlinennad* (lez a dalvez kostez); *Face, tallinennad; plan, gorrelinennad*. Evelse e c'heller kenderc'hel, *coupe, troc'hlinennad*, h.a. *Profil d'équilibre longitudinal d'une rivière*, am bije troet eta gant *lezlinennad kempouez ur stêr*.

KORF AN DEN, gant P. Denez, *Skridoù Breizh, 70 p.*

Anañ am eus muioc'h da rebech. Da gentañ ar skeudennoù a zo pikous. D'an eil, techet eo bet an oberour d'ober gant gerioù hir elec'h klask gerioù berroc'h; awalc'h eo bet dezañ ober peurliesañ gant gerioù Vallée, pa oa gwelloc'h krouiñ a-nevez. Dezrevellus eo alies gerioù Vallée, da lavarout eo e roont un displegadur eus an dra, n'int ket ar sin berr hag aes a c'houlenn ar skiant. Evelse *lagadenn-askorn* evit *vertèbre*; *troit bremañ, cinq vertèbres lombaires, pemp lagadenn-askorn-groazell*; *ponner* eo a-grenn. Kinnig a ran *mellenn*. Evit eskern an izili, e vefe gwelloc'h reiñ ur ster resis d'ar gerioù *paler* ha *gwerzid*. Ar *paler* o vezañ un askorn daoubennek, humerus, tibia. Ar *werzid*, ur stumm-askorn moanoc'h, hep pennoù tev, radius, péroné. An aesañ evit envel an eskern a vefe kemer un dibenn-ger, an hevelep hini evit an holl, -og da skouer. Peogwir e anver ar *veines* hag *artères* diwar an eskern ma tremenont en o c'hichen eo ret kaout gerioù berr. Evit *veines* hag *artères* e rafen gant *degaserez* ha *kaserez*; ar reiz gwregel a vefe kentoc'h evit ar benvegoù difiñv, ar reiz gourel evit ar benvegoù luskañ. Evit ar c'higennoù e rafen eta gant an dibenn-ger -er. Lakomp bremañ da dalvezout pezh emañ o paouez displegañ. *Paler* ar vorzed a zo ar *morzedog*. *Artère fémorale, kaserez ar morzedog*. *Artère péronière, kaserez an adgarog*. *Le grand oblique, an treuzer bras*. *Muscle frontal, taler; os frontal, talog*. Ha setu.

GWAZGWENN.

IMPRIMERIE
COMMERCIALE DE
"LA VOIX DE L'OUEST"

31, Avenue Janvier - RENNES

IMPRIMERIE
COMMERCIALE DE
"LA VOIX DE L'OUEST"
31, Avenue Janvier - RENNES